

DEN EUROPEISKA ARBETSLÖSHETEN

Lars Calmfors och Bertil Holmlund*

*Lars Calmfors är professor vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet, och Bertil Holmlund är professor vid Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet. Uppsatsen är en omarbetad version av artikeln "Arbetsmarknad, arbetslöshet och tillväxt" i Calmfors, L & Persson M (red), *Tillväxt och ekonomisk politik*, Studentlitteratur 1999. Susanne Ackum Agell, Anders Björklund, Hans Calmfors, Agneta Carleson, Steinar Holden, Assar Lindbeck, deltagarna i Ekonomiska rådets tillväxtseminarium på Finansdepartementet i Stockholm den 27–28/5 1999 och deltagarna i det sammanträde som Utvalg for sysselsetting og verdiskaping höll i Oslo den 15/10 1999 har gett värdefulla synpunkter på tidigare versioner. Astrid Wåke, Ann-Charlotte Änggård och Karin Blomdin har bidragit med sekreterarhjälp.

De flesta västeuropeiska länder har under de två senaste decennierna brottats med svåra arbetslöshetsproblem. Detta har stimulerat en omfattande forskning om arbetslöshetens orsaker. Syftet med denna uppsats är att ge en översikt av de viktigaste resultaten och att försöka dra ekonomisk-politiska slutsatser.

Vi utgår från synsätt som har blivit ganska allmänt accepterade inom nationalekonomin.¹ Det innebär att vi främst diskuterar den s k *jämviktsarbetslöshetens* bestämningsfaktorer. Jämviktsarbetslöshet – eller strukturarbetslöshet – är den arbetslöshet som ekonomin tenderar att röra sig mot. Den påverkas främst av två typer av faktorer: (i) pris- och lönebildningens funktionssätt samt (ii) sök- och matchningsprocesserna på arbetsmarknaden.

På kort sikt varierar arbetslösheten kring sin jämviktsnivå, bl a beroende på den allmänna efterfrågans utveckling. Man brukar i regel tänka sig att finans- och penningpolitiken kan motverka fluktuationer i arbetslösheten men knappast påverka jämviktsarbetslösheten. Men det finns också en del som tyder på att förändringar i den faktiska arbetslösheten kan påverka jämviktsarbetslösheten. Anpassningsförloppen vid makroekonomiska störningar kan i varje fall vara mycket utdragna. En viktig fråga är därför vad som bestämmer arbetslöshetens anpassning vid sådana störningar.

I debatten sätter man ofta likhetstecken mellan lägre arbetslöshet och högre tillväxt. Lägre arbetslöshet innebär givetvis högre resursutnyttjande och därför högre produktion. Detta ska emellertid ses som ett *engångslyft* av produktionen. En svårare fråga är sambandet mellan arbetslöshet och *långsiktig tillväxt*. Den parallella ökningen av arbetslösheten och minskningen av tillväxten i Västeuropa från mitten av 70-talet gör det naturligt att diskutera om det finns ett sådant samband.

Ett annat forskningsområde är arbetsmarknadens *politiska ekonomi*. Utgångspunkten här är en bestående hög arbetslöshet kan förklaras av politiska mekanismer som motverkar reformer på arbetsmarknaden. Enligt detta synsätt kan åtgärder mot arbetslösheten endast bli framgångsrika om de beaktar de politiska restriktioner som finns.

Uppsatsen har följande disposition: Inledningsvis presenteras den teoretiska referensramen. Därefter diskuterar vi vilka faktorer som påverkar jämviktsarbetslösheten. Det tredje avsnittet behandlar arbetslöshetens anpassning till makroekonomiska störningar. De därpå följande avsnitten diskuterar sambandet mellan arbetslöshet och tillväxt samt arbetslöshetens politiska ekonomi. Slutligen försöker vi dra ekonomisk-politiska slutsatser.

¹ Se t ex Pissarides [1990], Layard m fl [1991], Bean [1994] och Nickell & Layard [1999].

1. Analysram

Under 1960-talet var den förhärskande synen att det fanns ett stabilt samband mellan arbetslöshet och inflation, den s.k. Phillipskurvan. Man tänkte sig att det var möjligt att välja mellan inflation och arbetslöshet. Genom expansiv finans- eller penningpolitik skulle varaktigt lägre arbetslöshet kunna "köpas" till priset av en höjning av inflationstakten från en nivå till en annan. Denna uppfattning har inte längre stöd av vare sig teori eller empiriska erfarenheter. Arbetslöshet och inflation verkar på lång sikt vara *oberoende* av varandra. Endast på kort sikt tycks det finnas ett samband, eftersom en nedgång i arbetslösheten ofta sker parallellt med en uppgång av inflationen. Detta brukar uttryckas som att Phillipskurvan har negativ lutning på kort sikt men är vertikal på lång sikt, vilket illustreras i figur 1.

Figur 1. Phillipskurva på kort och lång sikt

Den vedertagna uppfattningen är att den vertikala Phillipskurvan anger ekonomins jämviktsarbetslöshet. Endast vid denna kan inflationen hållas stabil. En arbetslöshet som permanent ligger under sin jämviktsnivå brukar antas leda till en successivt stigande inflation.

1.1. Pris- och lönebildning

Nästa steg i analysen är att förklara nivån på jämviktsarbetslösheten i Phillipskurvediagrammet. Ett vanligt synsätt är att se jämviktsarbetslösheten som den arbetslöshet som gör de olika aktörernas pris- och lönesättningsbeslut förenliga med varandra. Figur 2 visar de centrala sambanden: en *prissättningsrelation* för företagen (*PS*) och en *lönesättningsrelation* (*WS*). Prissättnings sambandet visar den relation mellan lön och pris som företagen försöker uppnå i sitt prissättningsbeteende. Detta samband kan också ses som företagets efterfrågan på arbetskraft: ju högre reallönen är, desto färre anställda efterfrågas. Jämviktsarbetslösheten (*U*) är skillnaden mellan antalet personer i arbetskraften och sysselsättningen i jämvikt.

Figur 2. Reallön och sysselsättning

Lönesättnings sambandet ("lönekurvan") innebär att löntagarnas reallöner växer med högre sysselsättning. Ju bättre arbetsmarknadsläget är, desto mindre risk är det för en fackförening att driva upp lönerna: om detta leder till att medlemmarna förlorar jobbet kan de lätt få arbete på annat håll. En liknande logik gäller vid individuella löneförhandlingar: hot om att byta jobb blir mer trovärdiga om arbetsmarknadsläget är bra. Företagens konkurrens om arbetskraften driver också upp lönerna när det råder brist på arbetskraft, dvs när arbetslösheten är låg.

Enligt denna analysram kan kortsiktiga variationer i sysselsättningen runt jämviktsnivån uppkomma därför att *nominella* löner är *trögrörliga*. Löneavtal sluts ofta för långa perioder och måste då grundas på *förväntningar* om den allmänna prisnivån. I figur 3 kan den heldragna lönesättningskurvan uppfattas avse den *eftersträvade* (och inte den faktiska) reallönen. Om inflationen oväntat ökar, kommer den avtalade nominallönen att ha satts för lågt, så att den faktiska reallönen blir lägre än som avsetts. Detta kan illustreras som att den faktiska lönesättningskurvan tillfälligt förskjuts nedåt. Följden blir en temporär minskning av arbetslösheten (ekonomin förflyttas tillfälligt från A till B), som består tills lönenivån anpassat sig till den högre prisnivån. Detta förklarar varför den kortsiktiga Phillipskurvan i figur 1 har en negativ lutning, dvs att högre inflation på kort sikt samvarierar med lägre arbetslöshet.

Figur 3. Effekten av oväntad inflation

Normalt brukar man tänka sig att nominell lönestelhet endast har kortsiktiga effekter. Det är emellertid tänkbart att stela nominallöner också kan ge upphov till ett långsiktigt negativt samband mellan inflation och arbetslöshet (en negativt lutande Phillipskurva) vid *mycket låga inflationstal* (Akerlof m fl [1996]). Eftersom enskilda företag ständigt utsätts för utbuds- och efterfrågestörningar, behöver vid varje tidpunkt en del av dem sänka de anställdas reallöner (och relativlöner i förhållande till andra). Vid inflationstakter över 2-3 procent kan detta i regel ske genom att nominallönerna ökar något långsammare än priserna. Men vid mycket låg inflation krävs nominella *lönesänkningar*. Om sådana inte är möjliga blir reallönerna i en del av ekonomin högre än de annars skulle ha blivit (lönesättningskurvan i figur 2 förskjuts permanent uppåt).² En penningpolitik som håller inflationen mycket nära noll, eller som innebär deflation, skulle därför kunna innebära en arbetslöshet som är

² Holden [1998] finner empiriskt stöd för att nominallönerna i de nordiska länderna verkligen är stela nedåt.

permanent högre än den jämviktsnivå som uppnås om inflationen ligger över en viss miniminivå.³

1.2. Jämviktsarbetslösheten i en öppen ekonomi

Analysen av jämviktsarbetslöshet blir något mer komplicerad om man beaktar de särskilda omständigheter som gäller i en öppen ekonomi, dvs tar hänsyn till internationell kapitalrörlighet och utrikeshandel. I så fall behöver variationer i arbetslösheten på kort och medellång sikt inte bara bero på att oförutsedda prisstegringar i kombination med stela nominallöner leder till svängningar runt jämviktsarbetslösheten. Man brukar också se det som att jämviktsarbetslösheten på viss sikt kan ändras till följd av förskjutningar av efterfrågekurvan och därför skilja mellan *kortsiktig* och *långsiktig* jämviktsarbetslöshet.

Ett resonemang tar fasta på att internationell kapitalrörlighet utjämnar kapitalavkastningen mellan olika länder (se t ex Bean [1998]). För en liten öppen ekonomi är det rimligt att betrakta den långsiktiga realräntan som given av den internationella kapitalmarknaden. Därmed är också det långsiktiga kapitalavkastningskravet givet. Under förutsättning av att produktionen sker under s k konstant skalavkastning (som ekonomer brukar anta) definierar en given kapitalavkastning också en bestämd reallön. I figur 4 ges den ursprungliga jämviktssysselsättningen i ett land av punkten A. Reallönen i denna jämvikt är sådan att kapitalavkastningen är densamma som utomlands. Anta nu att realräntan och därmed kapitalavkastningskravet stiger. I diagrammet illustreras det av att den horisontella linjen som visar vilken reallön som är förenlig med samma kapitalavkastning som utomlands förskjuts nedåt. Eftersom kapitalavkastningen i punkten A nu är lägre än utomlands, kan denna punkt inte längre utgöra någon långsiktig jämvikt: företagen kommer att börja minska sin kapitalstock i landet. En lägre kapitalstock innebär en lägre arbetskraftsefterfrågan vid varje reallön, dvs att efterfrågekurvan förskjuts åt vänster. En ny långsiktig jämvikt uppnås i stället i punkten B, där lönesättnings- och efterfrågekurvorna åter skär varandra på den horisontella linjen. Eftersom förändringar av kapitalstocken tar lång tid att genomföra, är anpassningsprocesser av detta slag sannolikt mycket långsammare än de anpassningsprocesser som sker när den nominella lönenivån ska anpassa sig till förändringar av inflationstakten.

³ Akerlof m fl [1996] använder termen *uthållig arbetslöshet* ("sustainable rate of unemployment") för att beteckna den permanenta arbetslöshet som beror på kombinationen av mycket låg inflation (eller deflation) och

Figur 4. Jämviktsarbetslöshet och kapitalavkastning

Man kan också analysera effekter av oljeprisstegringar på liknande sätt (Carruth m fl [1998]). Om dessa leder till minskad oljeanvändning i produktionen, så sänks arbetskraftens marginalproduktivitet. Det innebär att efterfrågekurvan för arbetskraft förskjuts åt vänster. Följaktligen minskar sysselsättningen.

Ett annat resonemang betonar i stället betydelsen av variationer i produktefterfrågan (Layard m fl [1991], Bean [1993] och Holden [1996]). Resonemanget betonar skillnaden mellan den s k *konsumentreallönen* och den s k *produktreallönen*. Konsumentreallönen definieras som nominallönen i förhållande till konsumentprisindex och anger lörens köpkraft. Produktreallönen definieras som nominallönen i förhållande till det produktpris som de inhemska företagen sätter och bestämmer hur mycket arbetskraft som det är lönsamt för dessa att efterfråga. Anta nu att produktefterfrågan i landet ökar. Det leder till att prisnivån på inhemska produkter stiger. Följaktligen stiger också konsumentprisnivån. Men denna ökar mindre än produktprisnivån, eftersom också importerade varor ingår i konsumtionskorgen. Relativpriset på inhemska produkter stiger således.⁴ Om den nominella lörenivån stiger lika mycket som konsumentprisnivån, förblir konsumentreallönen (lönens köpkraft) oförändrad. Men samtidigt faller produktreallönen, eftersom produktprisnivån ökat i förhållande till konsumentprisnivån, och därmed ökar sysselsättningen.

Resonemanget illustreras i figur 5 som anger sambandet mellan *konsumentreallönen* och sysselsättningen i en öppen ekonomi. Om den inhemska produktefterfrågan ökar och därmed den inhemska produktprisnivån stiger i förhållande till konsumentprisnivån, förskjuts efterfrågekurvan åt höger. Skälet är att en given konsumentreallön (nominallön i förhållande till konsumentprisindex) då blir förenlig med en lägre produktreallön (nominallön i förhållande till produktpriset) på det sätt som diskuterades ovan. Om vi antar att löntagarna bara bryr sig om vilken konsumentreallön de får, kommer däremot lönesättningskurvan att vara oförändrad. Ekonomin förflyttas därför från *A* till *B* och därmed stiger både konsumentreallön och sysselsättning.

Figur 5. Jämviktsarbetslöshet och produktefterfrågan

nominallönestelhet.

Också här finns det anledning att skilja mellan kort- och långsiktig jämviktsarbetslöshet. Anta t ex att den högre produktefterfrågan beror på en expansiv finanspolitik (lägre skatter eller högre offentliga utgifter) som leder till budgetunderskott. En sådan situation är inte heller långsiktigt hållbar. Förr eller senare måste finanspolitiken stramas åt igen för att den offentliga skuldsättningen ska stabiliseras. Då minskar produktefterfrågan igen och efterfrågekurvan förskjuts tillbaka igen. Alternativt kan man tänka sig att ökningen av produktefterfrågan leder till underskott i bytesbalansen (dvs en växande utländsk skuldsättning för landet som helhet). Också en sådan utveckling kan så småningom kräva en åtstramning av finanspolitiken som återför jämviktsarbetslösheten till A. Även i detta fall är det sannolikt fråga om mycket utdragna anpassningsprocesser, eftersom det förefaller som länder kan ha stora budget- och bytesbalansunderskott under långa perioder.

1.3. Flödena på arbetsmarknaden

Det traditionella sättet att analysera arbetskraftsefterfrågan har betonat att det finns ett samband mellan reallönenivån och den stock av arbetskraft som företagen vill ha anställd. Under senare år har dock arbetsmarknadsforskningen i högre grad inriktats på de *dynamiska processerna* på arbetsmarknaden (se t ex Pissarides [1990]). Även vid en konstant arbetslöshetsnivå tillskapas vid varje tidpunkt nya jobb, samtidigt som gamla försvinner. Det är fråga om parallella flöden in i och ut ur arbetslöshet. Jämviktsarbetslösheten kan då tolkas som den *friktionsarbetslöshet* som uppkommer när arbetssökande och lediga platser ska ”matchas” med varandra. Det tar tid för rekryterande företag att finna rätt personal till lediga platser. På samma sätt tar det tid för arbetssökande att få lämpliga jobberbjudanden. Denna friktionsarbetslöshet tenderar att öka om antalet jobb som försvinner blir större och att minska om antalet nya jobb som tillskapas ökar. Det blir följaktligen centralt att förstå vad som bestämmer omfattningen av såväl ”*job creation*” som ”*job destruction*”.

Hur väl arbetsmarknaden fungerar när det gäller att para ihop jobb och arbetssökande blir med detta synsätt en viktig faktor bakom de lönesättnings- och efterfrågesamband vi diskuterat. Ju längre tid det tar för ett företag som vill nyrekrytera att hitta lämplig arbetskraft,

⁴ Ibland talar man om en real appreciering av den inhemska valutan när inhemskt producerade varor blir dyrare i förhållande till utlandsproducerade varor.

desto större blir de kostnader som är förknippade med en nyanställning och desto mindre kan arbetskraftsefterfrågan antas bli (efterfrågekurvan i figur 2 förskjuts till vänster). Långa rekryteringstider gör det också svårare att ersätta personal som slutar. Detta kan tvinga företagen att betala högre löner (lönesättningskurvan förskjuts uppåt). Av båda dessa skäl tenderar en sämre ”matchning” mellan jobb och arbetssökande att öka jämviktsarbetslösheten.

Figur 6. Beveridgekurvan

Matchningsprocesserna på arbetsmarknaden karakteriseras ofta med hjälp av ett samband mellan arbetslöshet och vakanser som brukar kallas *Beveridgekurva* (figur 6). Om arbetslöshet och vakanser rör sig åt motsatta håll, ligger det nära till hands att se förändringarna som uttryck för variationer i efterfrågan på arbetskraft av det slag som sker över en konjunkturcykel. Om däremot *både* arbetslöshet och vakanser ökar, tyder det på försämrad matchningseffektivitet. I det förra fallet har vi rörelser *utmed* en Beveridgekurva, medan vi i det senare fallet har en *förskjutning* av kurvan.

Beveridgekurvans läge bestäms både av utflödet från och inflödet till arbetslöshet. Om arbetslöshetstiderna ökar vid givet antal vakanser (minskat utflöde), innebär detta en förskjutning utåt av Beveridgekurvan. Om inflödet ökar, förskjuts kurvan också utåt. Inflödet blir större vid en hög strukturomvandlingstakt i ekonomin.

2. Vilka faktorer påverkar jämviktsarbetslösheten?

Arbetsmarknadsforskningen har identifierat ett antal faktorer som kan tänkas påverka jämviktsarbetslösheten. Dit hör:

- Arbetslöshetsförsäkringen
- Arbetsmarknadspolitiken
- Konkurrensen på varumarknaden
- Skattesystemet
- Förhandlingssystemet på arbetsmarknaden
- Lagar om anställningsskydd
- Arbetstidens längd

Vi ska i det följande med utgångspunkt från den teoriram som skisserats i avsnitt 1 diskutera hur dessa faktorer kan inverka på jämviktsarbetslösheten.

2.1. Arbetslöshetsförsäkringen

Det finns en omfattande forskning om hur arbetslöshetsförsäkringen påverkar arbetslösheten. Detta gäller i synnerhet frågan om *ersättningsnivåns* effekt. En besläktad fråga avser *ersättningstiderna*. En tredje fråga gäller försäkringens *finansiering*.

Högre arbetslöshetsersättning kan påverka arbetslösheten både via lönebildningen och de arbetslösas sökbeteende. Högre ersättning bör medföra ett större "löneökningstryck", dvs att lönesättningskurvan förskjuts uppåt med åtföljande ökning av jämviktsarbetslösheten. Orsaken är att incitamenten att undvika arbetslöshet genom återhållsamma lönekrav blir svagare om arbetslösheten blir mindre kostsam. Det finns en del empiriskt stöd för att högre ersättning driver upp lönerna på detta sätt,⁵ men det finns också många studier som inte finner någon sådan effekt.⁶

Hög ersättning bör vidare minska den intensitet med vilken de arbetslösa söker efter arbete och öka de lönekrav (reservationslöner) de ställer för att acceptera arbetserbjudanden. Detta kan spela särskilt stor roll i situationer med stark strukturomvandling på arbetsmarknaden, då de arbetslösa snabbt halkar efter i kompetens. Skälet är att arbetslöshetsersättning som baserar sig på *tidigare* lön då kan bli mycket hög i förhållande till den lön som skulle utgå på ett nytt jobb (Ljungkvist & Sargent [1998]). Slutsatserna bygger på förutsättningen att de arbetssökande kan behålla sin ersättning om de tackar nej till ett erbjudande. Om det i försäkringens regelsystem finns starka krav på att anta erbjudet arbete – och stark kontroll av att kraven uppfylls – kan emellertid ersättningsnivån bli mindre viktig. Möjligheterna till en effektiv kontroll blir dock mindre ju högre arbetslösheten och ju färre vakanserna är (Ljungkvist & Sargent [1997]).

Långa ersättningsperioder bör påverka lönebildningen och de arbetslösas beteende på liknande sätt som hög ersättning. Om arbetslösa på väg att utförsäkras systematiskt placeras i

⁵ Se t ex Holmlund [1989] och Forslund [1995] för studier på svenska data. En aktuell studie av lönebildningen i fyra nordiska länder (Danmark, Finland, Norge och Sverige) av Holden & Nymoen [1999] finner att en högre kompensationsgrad verkar signifikant löneupptrivande i alla länder utom Sverige.

⁶ Se t ex Calmfors & Nymoen [1990] och Nymoen & Rødseth [1999].

arbetsmarknadspolitiska åtgärder som är kvalifikationsgrundande för fortsatt ersättning, kommer effekterna av tidsbegränsad ersättning att försvagas (Carling m fl [1996]). Möjligheter till sådan "rundgång" gör med all sannolikhet att jämviktsarbetslösheten ökar.

Empiriska studier av individers beteende har i huvudsak bekräftat hypotesen om att högre ersättning och längre ersättningsperioder leder till längre arbetslöshetstider. Storleksordningen är att 10 procents högre ersättning i genomsnitt ökar arbetslöshetstiden med 2–10 procent (Layard m fl [1991]). Studier på individdata av effekterna av sänkta ersättningsnivåer i Sverige under 1990-talet (Harkman [1997] och Carling m fl [1999]) indikerar att arbetslöshetstiderna förkortades av dessa förändringar. Resultaten från makrostudier som försöker förklara skillnader i arbetslösheten mellan olika länder tyder på att ökad kompensationsgrad och längre ersättningstider leder till högre arbetslöshet.⁷ Osäkerheten om effekternas kvantitativa betydelse är emellertid stor.

Arbetslöshetsersättningens *finansiering* bör också påverka lönebildningen. Incitament till återhållsamhet uppkommer om det finns ett tydligt samband mellan beslut om löner och konsekvenserna för arbetslösheten. Om parterna har att beakta att sysselsättningsminskande lönehöjningar direkt påverkar de avgifter till arbetslöshetsförsäkringen som de anställda (eller företagen) inom ett avtalsområde betalar, uppstår ett egenintresse av att hålla tillbaka lönerna (Holmlund & Lundborg [1988, 1989, 1999]; Calmfors [1995]). Det är dock svårt att ha någon uppfattning om den kvantitativa betydelsen av denna mekanism, eftersom den knappast kunnat studeras empiriskt. Orsaken är att nästan inga länder använt sig av sådan avgiftsdifferentiering till arbetslöshetsförsäkringen.⁸

Arbetslöshetsersättningen kan också påverka arbetskraftsdeltagandet. Ersättning ska utgå endast till personer som står till arbetsmarknadens förfogande och som därför söker aktivt efter arbete. En mer generös ersättning innebär att det blir mer lönsamt att delta i arbetskraften och söka efter arbete i förhållande till att t ex studera eller arbeta i det egna hushållet. En högre ersättning kan på så sätt medföra ökat arbetskraftsdeltagande, vilket är en hypotes som fått visst empiriskt stöd (Harkman [1997]). Det innebär att effekten av högre ersättning på *sysselsättningen* inte utan vidare kan avläsas av effekten på *arbetslösheten*: om den positiva effekten på arbetskraftsdeltagande är tillräckligt stark behöver inte

⁷ Se t ex Layard m fl [1991], Nickell & Layard [1999] och Elmeskov m fl [1998].

⁸ Holmlund [1989] och Forslund [1992] finner inte att variationer i egenavgifternas andel av de svenska arbetslöshetskassornas intäkter haft någon betydelse för den svenska lönebildningen. Mer betydande egenavgifter har emellertid bara förekommit under tiden med centraliserade avtalsförhandlingar, då man inte borde vänta sig någon effekt: skälet är att löntagarorganisationerna under sådana förhållanden bör ta hänsyn till att deras medlemmar via skatterna får stå för kostnaderna för statsbidragen till a-kassorna (se avsnitt 2.5).

sysselsättningen minska även om arbetslösheten stiger. Så t ex finner Nickell & Layard [1999] belägg för att en mer generös ersättning leder till högre arbetslöshet men däremot inte samma tydliga stöd för att sysselsättningen skulle minska.

2.2. Arbetsmarknadspolitiken⁹

Teoretiska skäl talar för att jämviktsarbetslösheten sänks av en mer *effektiv arbetsförmedling* som förbättrar matchningen mellan arbetssökande och vakanser. Detta förskjuter Beveridgekurvan inåt. I figur 2 förskjuts efterfrågekurvan utåt (därför att företagens anställningskostnader minskar om vakanserna tillsätts snabbare) och lönesättningskurvan nedåt (därför att företagens förhandlingsposition gentemot den enskilda löntagaren förbättras om man snabbare kan ersätta en anställd som slutar).

Frågan om hur placering i *arbetsmarknadspolitiska åtgärder* (sysselsättningsskapande program eller arbetsmarknadsutbildning) påverkar sysselsättningen är mer kontroversiell. Här finns motriktade effekter. Trycket på löneökningar minskar om sådana åtgärder gör de långtidsarbetslösa mer konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. Detsamma gäller om man via utbildning kan flytta arbetskraft från sektorer med låg arbetskraftsefterfrågan till sektorer med hög arbetskraftsefterfrågan. Men åtgärderna kan också ha negativa effekter på den reguljära sysselsättningen. Sysselsättningsskapande åtgärder kan ha direkta undanträngningseffekter på arbetskraftsefterfrågan därför att arbetsgivarna kan ersätta ordinarie arbetskraft med subventionerad sådan. Dessutom kan incitamenten för återhållsamhet i lönebildningen minska om deltagande i åtgärder upplevs som ett bättre alternativ än öppen arbetslöshet. Detta gäller förmodligen när arbetsmarknadspolitiska åtgärder används för att förhindra utförsäkringar.

Den empiriska forskningen är inte entydig. Det finns en hel del stöd för starka direkta undanträngningseffekter av sysselsättningsskapande åtgärder.¹⁰ Merparten av de lönebildningsstudier som gjorts för Sverige och övriga nordiska länder visar att mer av sådana åtgärder tycks driva upp den allmänna lönenivån.¹¹ Makrostudier av skillnaderna i arbetslöshet mellan olika länder tyder däremot ofta på att arbetsmarknadspolitiska åtgärder minskar den öppna arbetslösheten, även om effekterna på reguljär sysselsättning är mindre

⁹ Se Calmfors [1994] för en mer utförlig diskussion.

¹⁰ Se t ex Forslund [1995], Skedinger [1995], Forslund & Krueger [1997] och Dahlberg & Forslund [1999].

¹¹ Se t ex Calmfors & Nymoen [1990], Johansson m fl [1999] och Nymoen & Rødseth [1999].

tydliga.¹² Resultaten är dock inte särskilt robusta. Bl a tycks det spela roll om Sverige inkluderas i studierna eller inte!¹³

En rimlig tolkning är att arbetsmarknadspolitiska åtgärder som inte är av alltför stor omfattning kan ha positiva effekter på sysselsättningen. Det gäller framför allt utbildning.¹⁴ Mycket talar emellertid för att sysselsättningskapande åtgärder kan tränga undan reguljär sysselsättning. En sådan risk finns särskilt när stora åtgärdsvolymmer används för att förlänga ersättningsperioderna i arbetslöshetsförsäkringen.

2.3. Konkurrensen på varumarknaderna

Den referensram vi utgår ifrån innebär att ett ökat konkurrenstryck på varumarknaderna leder till lägre jämviktsarbetslöshet. Ett ökat konkurrenstryck gör det enskilda företags produktefterfrågan mer känslig för prisförändringar i förhållande till konkurrenterna. Följaktligen minskar de prispålägg företagen kan ta ut på sina lönekostnader. Innebörden är att företagen får acceptera en högre reallönenivå vid varje nivå på sysselsättningen. I termer av figur 2 kan det beskrivas som en förskjutning åt höger av prissättnings sambandet (efterfrågesambandet). Det tenderar att öka såväl reallön som sysselsättning i jämvikt.

Det faktum att produktefterfrågan blir mer priskänslig innebär också att efterfrågan på arbetskraft blir mer lönekänslig. Följden blir att kostnaderna för lönehöjningar framstår som högre för fackliga organisationer. Större återhållsamhet i löneuppgörelserna kan därför väntas, vilket också det bidrar till högre sysselsättning. I termer av figur 2 förskjuts lönesättningskurvan nedåt. Empiriska studier av sambandet mellan lönebildning och "monopolgrad" på arbetsmarknaden bekräftar i huvudsak denna hypotes.¹⁵

¹² Se t ex Layard m fl [1991], Nickell & Layard [1999] och Elmeskov m fl [1998].

¹³ För 80-talet framstår effekterna av arbetsmarknadspolitiska åtgärder som mer positiva om Sverige (som då hade låg arbetslöshet och mycket åtgärder) inkluderas, medan det omvända tycks gälla för 90-talet (med hög arbetslöshet och ännu mer åtgärder i Sverige). Se t ex Calmfors [1991], Forslund & Krueger [1997] och Elmeskov m fl [1998].

¹⁴ Det finns en tendens att de empiriska makrostudierna visar på bättre resultat för arbetsmarknadsutbildning än för sysselsättningskapande åtgärder (se t ex Calmfors & Skedinger [1995]).

¹⁵ Se t ex Nickell m fl [1994] och Haffner m fl [1999].

2.4. Skatterna¹⁶

Det är självklart att förändringar i skatterna kan påverka den allmänna efterfrågan i ekonomin och därmed leda till cykliska variationer i arbetslösheten. En annan fråga är om skatterna påverkar den långsiktiga reala lönekostnadsnivån och därmed jämviktsarbetslösheten.

Om arbetsinkomster och arbetslöshetsersättning beskattas på samma sätt kan man under vissa förutsättningar teoretiskt visa att det totala skattetrycket inte bör ha några effekter alls på reala lönekostnader och jämviktsarbetslöshet. Avgörande för att skatterna ska påverka jämviktsarbetslösheten är nämligen att de påverkar relationen mellan de sysselsatta och de arbetslösas inkomster. Detta gäller både i modeller som betonar individernas beteende på arbetsmarknaden och i modeller för kollektiva löneförhandlingar (se t ex Layard m fl [1991] och Nickell & Layard [1999]). Resonemanget kan behöva modifieras om de arbetslösa har tillgång till andra inkomster (från svart arbete) eller om det finns betydelsefulla "fritidsvärden" av arbetslöshet. I så fall kommer generella skattesänkningar att gynna de sysselsatta mer än de arbetslösa och vi kan förvänta oss ett lägre löneökningstryck som sänker arbetslösheten. Likaså bör skattesänkningar för enbart *arbetsinkomster*, men inte för arbetslöshetsersättning och andra bidragsinkomster, öka sysselsättningen. Om kompensationsgraden i arbetslöshetsförsäkringen hålls konstant *före skatt* innebär nämligen en sådan selektiv skattesänkning en sänkning av kompensationsgraden *efter skatt*. I så fall kan de resonemang som fördes om arbetslöshetsersättningen i avsnitt 2.1 tillämpas.

Det finns starka argument för att det på lång sikt inte spelar någon roll för sysselsättningen hur skatterna fördelas på inkomstskatter, konsumtionsskatter och arbetsgivaravgifter. Men på kort sikt bör lägre arbetsgivaravgifter alltid öka sysselsättningen, även om de finansieras med högre inkomstskatt eller moms. Skälet är att *lönekostnaderna* då sjunker, eftersom det tar tid innan lönerna hinner påverkas.

Skattesystemets *progressivitet* kan påverka arbetslösheten även om det totala skattetrycket saknar betydelse. Det blir mindre förmånligt att höja lönerna före skatt om en större del av löneökningen skattas bort. Högre progressivitet kan därför medföra större återhållsamhet i löneuppgörelserna.

Det är vidare möjligt att lägre skatter på vissa verksamheter, t ex branscher med produktion som är nära substitut till tjänster som produceras inom hushållen ("hushållsnära

¹⁶ Se Holmlund och Kolm [1998] för en mer utförlig diskussion.

tjänster"), kan vara en framkomlig väg för att öka sysselsättningen.¹⁷ Ett argument är att efterfrågan på produkterna kan vara mer priskänslig än efterfrågan på andra varor och tjänster. Lägre moms eller lägre arbetsgivaravgifter i de aktuella branscherna skulle därmed kunna få relativt stort genomslag på sysselsättningen.

De empiriska studierna har delvis gett skiftande resultat. En del studier finner att högre totalt skattetryck leder till högre reala lönekostnader (t ex Tyrväinen [1995]) eller högre arbetslöshet (Nickell & Layard [1999]; Elmeskov m fl [1998]), medan andra inte finner några sådana effekter (t ex Scarpetta [1996] och Nymoen & Rödseth [1999]). De flesta empiriska studier stöder det teoretiska resultatet att "mixen" mellan t ex arbetsgivaravgifter och inkomstskatter inte spelar någon större roll på sikt. Också hypotesen att progressiva skatter snarast tycks bidra till lägre löner och därmed lägre arbetslöshet får stöd.¹⁸

Även om forskningen inte ger någon entydig bild finns det sammanfattningsvis en hel del som talar för att lämpligt utformade skattesänkningar kan minska jämviktsarbetslösheten. Det är emellertid troligt att målkonflikter mellan sysselsättnings- och tillväxtmål kan uppstå. Om man vill prioritera sysselsättningen är det förmodligen mest effektivt att sänka skatterna för arbetande låginkomsttagare så att skillnaderna mellan inkomster från förvärvsarbete och inkomster vid arbetslöshet ökar för denna grupp. Vill man å andra sidan prioritera tillväxtmål är det sannolikt bäst att sänka marginalsatterna på toppen för att öka avkastningen på utbildning (Bovenberg m fl [1998]).

2.5. Förhandlingssystemet och spelreglerna för avtalsförhandlingar

Frågan om hur olika löneförhandlingssystem påverkar arbetslösheten har varit föremål för mycket forskning.¹⁹ Denna har nästan uteslutande avsett effekterna på den aggregerade lönenivån, medan effekterna på relativlönerna för olika grupper studerats i mycket liten omfattning. I en stor del av litteraturen hävdas att mer centraliserade förhandlingssystem bidrar till större återhållsamhet i löneuppgörelserna och därmed högre sysselsättning. Skälet är att parterna i samordnade förhandlingar tar hänsyn till ("internaliserar") de externa effekter på andra grupper som inte beaktas i decentraliserade förhandlingar.

¹⁷ Se t ex Kolm [1998; 1999], Sørensen [1994; 1996] samt SOU 1997:17.

¹⁸ Se t ex Lockwood & Manning [1993] och Holmlund & Kolm [1995].

¹⁹ Se t ex Calmfors [1993] för en översikt.

En sådan externalitet är att löneökningar på ett avtalsområde leder till höjda konsumentpriser, vilket sänker reallönen för andra grupper. En liten fackförening som förhandlar på egen hand kan bortse från sambandet mellan egna lönekrav och konsumentprisnivån, medan fackföreningar som förhandlar samordnat har anledning att beakta detta. En annan externalitet är att lönehöjningar som leder till högre arbetslöshet kan tvinga fram högre skatter för att klara finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen och därför att skattebasen minskar. Ett annat exempel är att lönehöjningar för en grupp sänker relativlönerna och därmed den upplevda välfärden för andra grupper (s k avundsjukeeffekter). Också dessa skatte- och relativlöneexternaliteter skapar starkare incitament till återhållsamhet vid centraliserade än vid decentraliserade förhandlingar.

Under vissa antaganden kan sambandet mellan lönenivå och graden av samordning vara "puckelformigt" (Calmfors och Driffill [1988]). Då ger såväl hög centralisering som decentralisering till företagsnivå av avtalsförhandlingarna lägre löner – och därmed lägre arbetslöshet – än mellanfallet med förhandlingar på branschnivå. Orsaken till att decentralisering kan ge starka incitament till återhållsamhet är att en stor löneökning i enbart ett företag ger upphov till betydande sysselsättnings- och vinstminskningar där, eftersom möjligheterna att övervältra kostnadshöjningarna på konsumenterna genom höjda priser är begränsade om inte också konkurrenterna drabbas av kostnadshöjningar. Om däremot alla företag i en bransch omfattas av löneökningarna, bortfaller detta konkurrenstryck. Ytterligare ett skäl till att decentraliserad lönebildning kan bidra till låg arbetslöshet är att relativlönerna antagligen blir mer marknadskonforma.

Förhandlingssystemens betydelse har studerats empiriskt genom jämförelser av arbetslöshetsutvecklingen i olika länder. Dessa studier fördelar sig i två grupper. En del tyder på att högre centralisering – särskilt på arbetsgivarsidan – alltid leder till lägre arbetslöshet,²⁰ medan andra ger stöd för hypotesen om ett puckelformigt samband.²¹ Det råder således enighet om att hög grad av centralisering tycks befrämja låg arbetslöshet, men det finns också en hel del stöd för att decentralisering till företagsnivå gör det.

Sambandet mellan löner och sysselsättning påverkas inte enbart av arbetstagarnas lönekrav utan också av *möjligheterna* att driva igenom dessa. Ett standardresultat i teoretiska löneförhandlingsmodeller är att större möjligheter att tillfoga motparten skada vid en arbetsmarknadskonflikt gör det möjligt för en part att få en större del av produktionsresultatet.

²⁰ Tex Layard m fl [1991] och Nickell & Layard [1999].

²¹ Tex van Heylen [1993], Scarpetta [1996] och Elmeskov m fl [1998].

Större frihet att använda strejkvapnet (rätt till sympatistrejker, möjligheter att ta ut små nyckelgrupper i konflikt, rätt att strejka även vid svåra konsekvenser för tredje man) bör därför leda till större löneökningstryck. Detsamma gäller en hög facklig organisationsgrad som ökar antalet medlemmar vilka kan tas ut i konflikt. Också regler som gör fackligt medlemskap mer förmånligt, t ex fackligt anknutna a-kassor och rätt för facket att förhandla för *alla* anställda om turordning vid uppsägningar, bör således öka löneökningstrycket och därmed också jämviktsarbetslösheten.²²

Det finns nästan inga empiriska studier av hur det regelsystem som styr parternas relativa förhandlingsstyrka påverkar löner och sysselsättning. Men det finns visst stöd för att arbetslösheten blir högre om en större andel av de arbetslösa omfattas av kollektivavtal (Layard m fl [1991]; Nickell & Layard [1999]).

2.6. Lagar om anställningsskydd²³

Frågan om effekterna av *lagstiftat anställningsskydd* har spelat en stor roll i den ekonomisk-politiska diskussionen i de flesta europeiska länder. Sådana arbetsmarknadsregleringar är vanliga i Europa men förekommer i betydligt mindre utsträckning i USA. Regleringarna gör det dyrare att säga upp arbetskraft. En rangordning gjord inom OECD [1999] avser att spegla hur lätt det är att säga upp arbetskraft ("anställningsflexibilitet") i olika länder i slutet av 90-talet och baseras på kriterier som uppsägningstidernas längd, storleken på avgångsvederlag och hur liberala reglerna är beträffande tidsbegränsade anställningar. Bland 26 länder hamnar Sverige på 18:e och Norge på 19:e plats (följda av Tyskland och Frankrike. Det skulle således vara lättare att säga upp arbetskraft i sju länder (lättast i USA) och svårare i sju (svårast i länderna i Sydeuropa). Bland de nordiska länderna har Danmark relativt liberala regler för uppsägningar (åttonde plats i OECDs rangordning).

Man bör vänta sig att lagstiftning om anställningsskydd minskar *omsättningen* på arbetsmarknaden. Höga uppsägningskostnader tenderar att minska antalet uppsägningar och

²² Resultatet att en högre organisationsgrad leder till ökat lönetryck kan kullkastas under vissa förutsättningar. Holden & Raaum [1991] visar att incitamenten till samarbete mellan fackliga organisationer kan påverkas av hur många organisationer som samarbetet omfattar. En högre organisationsgrad kan således leda till benägenhet att samarbeta, vilket i sin tur kan antas leda till större återhållsamhet i lönekraven. En sådan effekt förutsätter emellertid förmodligen att organisationsgraden är relativt hög redan i utgångsläget.

²³ Se Edin och Holmlund [1993] för en utförligare översikt samt OECD [1999] för mer aktuella uppgifter och länderjämförelser.

därmed det inflöde i arbetslöshet som sker vid varje tidpunkt. Men samtidigt tenderar det utflöde ur arbetslöshet som äger rum vid varje tidpunkt att minska, eftersom företagen blir försiktigare med nyanställningar när kostnaderna för eventuella framtida uppsägningar ökar. Den empiriska forskningen ger stöd för dessa hypoteser. Däremot ger den inte stöd för att graden av anställningsskydd skulle vara viktig för hur hög jämviktsarbetslösheten blir (Nickell & Layard [1999], OECD [1999]). Detta kan förklaras av att minskade uppsägningar och minskade nyanställningar påverkar jämviktsarbetslösheten åt olika håll: såväl ”job destruction” som ”job creation” minskar och om förändringarna är av samma storleksordning blir nettoeffekten på jämviktsarbetslösheten liten.

Den viktigaste effekten av ett starkt anställningsskydd är förmodligen att den omfördelar arbetslösheten mellan olika grupper. En minskad omsättning på arbetsmarknaden innebär att färre personer blir arbetslösa vid varje tidpunkt, men samtidigt blir arbetslöshetstiderna längre för dem som redan är arbetslösa (OECD [1999]). Långtidsarbetslösheten tenderar därför att öka. En annan konsekvens är antagligen att arbetslösheten för äldre kan hållas tillbaka, men det sker förmodligen till priset av högre arbetslöshet för ungdomar och andra nyinträdande på arbetsmarknaden (Skedinger [1995]).

Den befintliga forskningen ger också vid handen att regleringarna om anställningsskydd påverkar sysselsättningen och arbetslöshetens *variabilitet* över konjunkturcykeln. Med högre kostnader för att säga upp arbetskraft och restriktiva regler för tillfälliga anställningar blir konjunkturvariationerna i sysselsättningen mindre.

2.7. Arbetstidens längd

I den allmänna debatten förekommer ofta förslag om att minska arbetslösheten genom att ”dela på jobben”. Det kan handla om krav på kortare arbetstid genom förkortad arbetsvecka eller längre semester. Men det kan också vara krav på åtgärder som minskar arbetskraftens storlek, t ex lägre pensionsålder.

För att bedöma hur kortare arbetstid påverkar arbetslösheten måste två effekter beaktas: en *direkt* effekt på arbetskraftsefterfrågan och en *indirekt* effekt via lönebildningen. Man kan inte på teoretiska grunder avgöra hur efterfrågan på arbetskraft (antalet personer) påverkas, eftersom kortare arbetstid kan minska det totala antalet arbetade timmar. En orsak är att vissa kostnader (t ex anställnings- och utbildningskostnader) är oberoende av arbetstidens längd: kortare arbetstid innebär därför högre timlönekostnader. Kortare arbetstid kan vidare innebära

att kapitalstocken används mindre effektivt. Det förefaller ändå sannolikt att efterfrågan på arbetskraft (räknat i antal personer) verkligen ökar om arbetstiden minskar. Empiriska studier (t ex Holmlund [1989]) ger visst stöd för detta.

Arbetstidsförkortning kan emellertid också påverka lönebildningen (Calmfors [1985]). Kortare arbetstid innebär lägre årsinkomst vid given lön per timme. För att motverka detta kan löntagarna komma att kräva högre lön per timme. Denna indirekta effekt via lönebildningen kan uppväga den direkta effekten på arbetskraftsefterfrågan så att arbetslösheten inte minskar.

Vilken blir då effekten av en lägre pensionsålder som minskar antalet personer i arbetskraften? I vår referensram är arbetslösheten (som andel av arbetskraften) normalt oberoende av arbetskraftens storlek. Om alla arbetslösa över 50 år skulle förtidspensioneras, skulle arbetslösheten självfallet till en början minska. Men den lägre arbetslösheten kommer att verka löneupptrivande så att sysselsättningen efterhand minskar. Under ganska rimliga förutsättningar kommer arbetslösheten i den nya jämvikten att återgå till sin ursprungliga nivå.²⁴

De teoretiska analyserna av arbetstidsförkortning ger liten grund för optimism när det gäller möjligheterna att på denna väg minska arbetslösheten. De empiriska studierna har varit få och har delvis bestått av enkla länderjämförelser: dessa tyder inte på att arbetslösheten har minskat (eller ökat mindre) i länder där arbetstiderna har minskat. En mycket välgjord studie av arbetstidsförkortningarna i Tyskland från mitten av 80-talet och fram till mitten av 90-talet tyder på att dessa medfört ökade timlöner, så att de anställda fått full inkomstkomensation för de kortare arbetstiderna (Hunt [1999]). Effekterna på sysselsättningen tycks snarast ha varit negativa.

3. Arbetslöshetens persistens och makroekonomiska störningar

Med hjälp av de teorier för arbetsmarknadsinstitutioner som diskuterades i avsnitt 2 kan man ganska väl förklara både skillnader i arbetslösheten mellan länder och utvecklingen över tiden

inom de flesta länder fr o m mitten av 80-talet (se t ex Layard m fl [1991], Nickell & Layard [1999] eller Elmeskov m fl [1998]). Förändringar i arbetsmarknadsinstitutionerna kan däremot knappast förklara den ursprungliga uppgången av arbetslösheten i Västeuropa från mitten av 70-talet till mitten av 80-talet. Det är mer troligt att de utlösande faktorerna var en serie makroekonomiska störningar.

Man brukar vanligtvis framhålla 70-talets oljeprisstegringar och den permanenta nedgång i produktivitetstillväxten som tycks ha skett fr o m mitten av 70-talet (och som det är rimligt att tro att det tog tid för lönebildningen att anpassa sig till) som de viktiga störningar. Även omslaget från negativa realräntor på 70-talet till kraftigt positiva sådana under 80- och 90-talen har sannolikt varit av betydelse. De höjda realräntorna kan ha hängt samman både med de stora budgetunderskotten i många länder och den inflationsbekämpande penningpolitiken. Den restriktiva finanspolitiken i många länder i samband med försöken att sanera de offentliga finanserna kan också ha lett till kraftiga minskningar av produkt efterfrågan. Slutligen kan desinflationsprocessen i sig ha lett till att den faktiska arbetslösheten steg över jämviktsnivån, på grund av att prisstegringarna överskattades och avtalsförhandlingarna därför ledde till högre reallöner än som avsetts (jfr avsnitt 1.1).²⁵

På motsvarande sätt går det knappast att förklara uppgången i arbetslösheten i Norge under andra hälften av 80-talet eller de mycket kraftiga stegringarna i Sverige och Finland i början av 90-talet med förändringar av arbetsmarknadens institutioner, utan de enda rimliga förklaringarna är de fall i den samlade efterfrågan som ägde rum (se t ex OECDs länderrapporter).

Om man på detta sätt betonar betydelsen av makroekonomiska störningar för arbetslöshetens uppgång, blir frågan varför arbetslösheten i de flesta västeuropeiska länder blivit bestående under så lång tid. När arbetslösheten endast långsamt återgår till sin ursprungliga nivå brukar man tala om att den är trögrörlig eller *persistent*. Om arbetslösheten överhuvud taget inte visar någon tendens att återgå till sin ursprungsnivå brukar man säga att den uppvisar *hysteresis*.

Enligt de synsätt som vi diskuterade i avsnitt 1.1 verkar det mindre sannolikt att nominell lönestelhet skulle kunna förklara att arbetslösheten under mycket långa tidsperioder

²⁴ En sänkt pensionsålder kan möjligen ha effekter på arbetslösheten genom att arbetskraftens sammansättning påverkas. Det är emellertid svårt att ha någon uppfattning om i vilken riktning som arbetslösheten skulle påverkas.

²⁵ Se t ex Blanchard [1999] eller Blanchard & Wolfers [1999] för en diskussion av de makroekonomiska störningarna.

avviker från sin jämviktsnivå. En mer sannolik tolkning är att jämviktsarbetslösheten i de flesta västeuropeiska länder ökat i förhållande till 70-talet.

Ett möjligt resonemang tar fasta på den distinktion mellan kort- och långsiktig jämviktsarbetslöshet som vi gjorde i avnitt 1.2. I den mån som tillfälliga makroekonomiska störningar lett till negativa effekter på investeringar och kapitalstock, kommer de att ha verkningar under lång tid. Den kortsiktiga jämviktsarbetslösheten kommer att överstiga den långsiktiga ända tills kapitalstocken och därmed arbetskraftsefterfrågan återställts till sin ursprungsnivå.²⁶ Enligt resonemangen i avsnitt 1.2 kan också låg produktefterfrågan leda till en kortsiktig jämviktsarbetslöshet som överstiger den långsiktiga. Orsaken är att den inhemska produktprisnivån sänks i förhållande till importprisnivån. Därför kommer en oförändrad konsumentreallön (nominell lön i förhållande till konsumentprisindex) att vara förenlig med en högre produktreallön (nominell lön i förhållande till produktprisnivån), vilket förskjuter efterfrågekurvan på arbetskraft i figur 5 till vänster.

Arbetslöshetens persistens kan också bero på att jämviktsarbetslösheten påverkas av den faktiska arbetslöshetens utveckling. I undersökningar som försökt uppskatta jämviktsarbetslösheten i olika länder har det visat sig att denna och den faktiska arbetslösheten följer varandra väl (se t ex Elmeskov [1994]). Enligt vissa studier leder cykliska förändringar i arbetslösheten med viss tidseftersläpning till förändringar också i jämviktsarbetslösheten.²⁷

3.1. Persistensmekanismer

Ett skäl till att jämviktsarbetslösheten påverkas av den tidigare faktiska arbetslöshetsutvecklingen kan vara att lönebildningen domineras av personer som redan har anställning ("insiders").²⁸ Om efterfrågan på arbetskraft tillfälligt minskar, minskar antalet anställda. Om efterfrågan sedan ökar igen, har den kvarvarande och mindre insidergruppen inget egenintresse av att den tidigare sysselsättningsnivån återställs. I stället kan "insiders" föredra att efterfrågeförbättringen får slå igenom i höjda löner i en utsträckning som gör nyanställningar av arbetslösa "outsiders" olönsamma.

²⁶ I termer av figur 4 skulle det innebära att lägre realräntor åter sänkt kapitalavkastningskravet, så att den horisontella linjen som anger den långsiktigt möjliga reallönenivån åter stigit, men att ekonomin endast gradvis återgår från *B* till *A*.

²⁷ Se t ex Assarsson & Jansson [1998] och Lindblad [1997] för studier på svenska data.

²⁸ Se Lindbeck & Snower [1986, 1988], Blanchard & Summers [1986] och Gottfries & Horn [1987].

En central slutsats är att insidergruppens storlek bör påverka lönebildningen; ju större denna grupp är, desto lägre bör lönerna bli eftersom det finns fler personer vars intressen av fortsatt anställning ska beaktas. De empiriska studierna har emellertid gett motstridiga resultat beträffande denna hypotes (Holmlund [1991]).

Bestående arbetslöshet kan också bero på att långvarigt arbetslösa kan förlora yrkesfärdigheter eller minska sina ansträngningar att finna arbete. Hög arbetslöshet kan bidra till uppkomsten av en "arbetslöshetskultur" som gör att individuell arbetslöshet upplevs som mindre socialt stigmatiserande. Om sådana mekanismer leder till att färre arbetslösa aktivt söker arbete eller att de arbetslösa uppfattas som mindre anställningsbara av företagen, får dessa svårare att fylla sina vakanser och kommer därför i större utsträckning att försöka rekrytera arbetskraft genom att erbjuda höga löner. En tillfällig makroekonomisk "chock" kan således leda till en långvarig ökning av lönetrycket som höjer jämviktsarbetslösheten.

3.2. Persistensmekanismer och arbetsmarknadens institutioner

Det är troligt att arbetsmarknadsinstitutionernas utformning har betydelse för hur långvarig en uppgång av arbetslösheten till följd av en tillfällig makroekonomisk störning blir. Om höga uppsägningskostnader minskar nyanställningarna blir arbetslöshetstiderna längre. Det kan förstärka de utslagningsmekanismer som gör det svårare att åter få ner arbetslösheten (Blanchard [1999]). Liknande resonemang kan föras om arbetslöshetsförsäkringen. Ljungkvist & Sargent [1997] visar t ex med hjälp av teoretiska modellberäkningar att en generös försäkring kan innebära att det tar mycket längre tid för arbetslösheten att återgå till sin ursprungsnivå efter en tillfällig makroekonomisk störning. Det beror på effekterna på de arbetssökandes sökintensitet och reservationslöner.

Det finns förvånansvärt lite empirisk forskning om samspelet mellan bestående arbetslöshet och arbetsmarknadens institutioner. Ball [1997] finner dock att den desinflationsprocess som ägde rum i de flesta OECD-länder mellan 1980 och 1990 tycks ha lett till störst uppgång i jämviktsarbetslösheten i de länder som hade långa ersättningsperioder i arbetslöshetsförsäkringen. En ny studie av Blanchard & Wolfers [1999] finner att 70- och 80-talens makroekonomiska störningar tycks ha lett till större öknings i arbetslösheten om länderna haft generös arbetslöshetsförsäkring, strikt anställningsskyddslagstiftning, höga skatter, litet av aktiv arbetsmarknadspolitik eller decentraliserade avtalsförhandlingar.

En naturlig fråga är om inte en mer expansiv penning- och finanspolitik kan minska arbetslösheten i de västeuropeiska länderna snabbare genom att "man kör det tidigare förloppet baklänges". Ett exempel på detta skulle kunna vara Norge, där en stark ökning av den samlade efterfrågan tycks ha lett till att arbetslösheten efter en topp 1993 kraftigt sjönk igen utan att några mer påtagliga förändringar av arbetsmarknadsinstitutionerna genomfördes (Holden [1996], *OECD Economic Survey of Norway* [1999]). Det finns inget allmänt accepterat svar på om en kraftig ökning av den samlade efterfrågan skulle leda till liknande resultat i de västeuropeiska länder där arbetslösheten legat på mycket högre nivåer.

I den mån den höga arbetslösheten berott på att den kortsiktiga jämviktsarbetslösheten enligt avsnitt 1.2 legat över den långsiktiga till följd av låg produkt efterfrågan, bör man vänta sig att en återgång till högre efterfrågan – sedan väl en gång inflationstakten och budgetunderskotten pressats ned – ska leda till att den kortsiktiga jämviktsarbetslösheten faller. Men det är mer osäkert om de persistensmekanismer som diskuterades i avsnitt 3.1 kan väntas verka på samma sätt vid minskningar som vid öknings av i arbetslösheten. Den utslagning av arbetskraft som ägt rum kan t ex till viss del vara oåterkallelig, så att det inte går att få tillbaka dem i arbetskraften som en gång *de facto* lämnat denna. I så fall kommer det *effektiva* arbetsutbudet att öka endast långsamt i takt med att nya årsklasser träder in på arbetsmarknaden.

Det är vidare möjligt att reallöneminskningar vid tidigare minskningar i arbetskraftsefterfrågan motverkats av motstånd mot *nominella lönesänkningar*, men att det inte finns motsvarande nominella stelheter uppåt i samband med efterfrågeökningar (Calmfors [1998]; Agell & Lundborg [1999]). I så fall kommer en efterfrågeuppgång att snabbt översättas i löneökningar och inte att ge upphov till några mer betydande tillfälliga sysselsättningsökningar som via persistensmekanismer kan sänka jämviktsarbetslösheten. Ett näraliggande resonemang betonar skillnaden mellan förutsedda och oförutsedda makroekonomiska störningar. Tidigare negativa störningar kan delvis ha varit oförutsedda och behöver därför inte ha påverkat lönebildningen; en väntad ökning av den allmänna efterfrågan kan däremot snabbt komma att byggas in i förväntningarna och därför leda till löne- snarare än sysselsättningsökningar.

4. Arbetslöshet och tillväxt

En central fråga är sambandet mellan arbetslöshet och tillväxt. En vanlig uppfattning är att tillväxt automatiskt skapar fler jobb. Men samtidigt finns också föreställningen att en ökad produktivitet kan leda till att "jobben tar slut".

I debatten skiljer man ofta dåligt mellan produktionsökningar som beror på högre kapacitetsutnyttjande och sådana som beror på långsiktig tillväxt. Förändringar av arbetsmarknadsinstitutionerna som sänker lönekostnaderna (dvs förskjuter lönesättnings sambandet nedåt) och därmed ökar sysselsättningen kommer självfallet att leda till en produktionsökning under själva anpassningsförloppet. Produktionsökningen kommer med viss tidseftersläpning att förstärkas av en successiv ökning av kapitalstocken, eftersom det blir mer lönsamt att investera när avkastningen på kapital ökar. Detta leder till produktivitetsökningar och att efterfrågan på arbetskraft ökar ytterligare (efterfrågekurvan för arbetskraft förskjuts successivt åt höger - jfr diskussionen kring figur 4 i avsnitt 1.2). Anpassningsprocessen fortgår tills kapitalavkastningen återställts till sin ursprungsnivå. Ökningen av kapitalstocken innebär att åtgärder som minskar löneökningstrycket reducerar reallönenivån mycket mindre (eller inte alls) på lång sikt än på kort sikt (Bean [1998]).

Det beskrivna anpassningsförloppet innebär ett *engångslyft* av produktionsnivån. Sambandet mellan *långsiktig tillväxt* och arbetslöshet är mer komplicerat och har inte varit föremål för särskilt mycket forskning. Sambandet kan analyseras från flera olika utgångspunkter.

- Givna förändringar av tillväxttakten kan påverka arbetslösheten.
- Givna förändringar av tillväxtens inriktning kan påverka arbetslösheten.
- Arbetsmarknadsinstitutionerna kan via sina effekter på arbetslösheten indirekt påverka tillväxten.
- Arbetsmarknadsinstitutionerna kan genom *olika* mekanismer direkt påverka *både* arbetslöshet *och* tillväxt.

4.1. Givna förändringar av tillväxten

Det finns ingenting som tyder på att arbetslösheten påverkas av en successivt stigande produktivitet; i så fall borde arbetslösheten trendmässigt ha ökat eller minskat under lång tid,

vilket inte har inträffat. I vår modellram kan detta tolkas som att successivt högre produktivitet har förskjutit både efterfråge- och lönesättningssambandet uppåt. Förskjutningen av lönesättningssambandet skulle då bero på att reservationslönerna på sikt stiger i takt med produktiviteten. Detta kan också uttryckas som att det långsiktiga lönesättningssambandet i figur 2 är vertikalt. I så fall kommer produktivitetstillväxt att driva upp reallönerna utan bestående effekt på arbetslösheten.²⁹

Vad som är sant är att en successivt stigande produktivitet över långa tidperioder lett till en förkortning av arbetstiden. När inkomsterna har stigit, har individerna valt att ta ut en del av standardstegringen i form av mer fritid. Detta är emellertid något helt annat än en ökning av arbetslösheten.

Resonemanget ovan avser en höjning av produktiviteten från en *nivå* till en annan. En svårare fråga är hur en höjning av (den framtida förväntade) *tillväxttakten* påverkar arbetslösheten. Det är troligt att effekten beror på tillväxtprocessens karaktär.

Man kan se på nyanställningar som investeringsbeslut. Ett företag tar på sig vissa anställningskostnader i utbyte mot en förväntad framtida intäcksström. Anta att produktivitetstillväxten sker jämnt över hela ekonomin, dvs i både gamla och nya produktionsanläggningar. En högre tillväxt gör då nyanställningar idag mer lönsamma, eftersom de framtida förväntade intäkterna ökar i förhållande till den omedelbara anställningskostnaden. Denna *kapitaliseringseffekt* – som är av samma slag som om realräntan sjunker – tenderar att öka sysselsättningen (Pissarides [1990])

En annan positiv effekt på sysselsättningen kan uppkomma därför att lönebildningen påverkas. Högre tillväxt innebär högre framtida reallöner. Detta ökar värdet av att ha arbete i förhållande till att vara arbetslös. Följaktligen bör löntagarna bli mer återhållsamma i sina lönekrav i syfte att undvika friställningar (Manning [1992]).³⁰

Motsatta effekter kan emellertid uppstå om produktivitetstillväxten i stället uppstår genom s k "*creative destruction*." Mekanismen är att lönenivån i hela ekonomin drivs upp när

²⁹ Resonemang av detta slag skulle också kunna påverka resonemangen i avsnitt 1.2 om sambandet mellan kapitalstock och jämviktsarbetslöshet. Man skulle med samma logik som här kunna hävda att minskningen av kapitalstocken i figur 4 borde leda till en förskjutning nedåt av lönesättningskurvan så att den långsiktiga jämviktsarbetslösheten inte påverkas. Det är emellertid en öppen fråga om lönesättningskurvan påverkas på samma sätt av *trendmässiga* öknningar av kapitalstock och produktivitet som av *engångsanpassningar* av kapitalstocken (vilka diskuterades i avsnitt 1.2). Det finns en tendens i litteraturen att anta att lönesättningskurvan påverkas mindre eller inte alls i det senare fallet.

³⁰ Observera att diskussionen ovan gäller *förutsedda* förändringar av tillväxttakten. Vid en oförutsedd ökning av produktivitetstillväxttakten kan det ta tid innan reallönestegringarna hinner anpassa sig. Detta kan medföra en positiv sysselsättningschock, precis som den minskade produktivitetstillväxten fr o m mitten av 70-talet kan ha gett upphov till en negativ sysselsättningschock (jfr avsnitt 3).

nya mer effektiva årgångar av kapital introduceras. Detta leder till att de äldsta årgångarna blir olönsamma och läggs ner. Högre tillväxt innebär en större produktivitetsskillnad mellan två givna årgångar och att den ekonomiska livslängden för varje årgång därför blir kortare. Följden blir mer "job destruction," dvs ett större inflöde in i arbetslöshet av arbetskraft från nedlagda produktionsanläggningar. Denna direkta effekt ökar arbetslösheten. Till detta kommer en indirekt effekt: eftersom kapitalstockens livslängd minskar, minskar också avkastningen på varje investering och därmed förknippade anställningar. Det skapas därför också färre jobb. Arbetslösheten ökar därmed också som en följd av att flödet in i sysselsättning minskar (Aghion & Howitt [1994]; Saint-Paul [1999]).

4.2. Produktivitetstillväxtens inriktning

En vanlig hypotes är att den tekniska utvecklingen medför att efterfrågan på högutbildad arbetskraft ökar i förhållande till arbetskraft med lägre utbildning ("skill-biased technical change"). Om lönerna är flexibla leder en sådan process till successivt växande löneskillnader. Dessa innebär starkare incitament för utbildning och ett successivt ökat utbud av högutbildade som åter tenderar att minska löneskillnaderna. Man kan därför se löneskillnaderna mellan hög- och lågutbildade som resultatet av en "kapplöpning" mellan den tekniska utvecklingen (som ökar efterfrågan på högutbildade) och utbildningssystemets produktion av alltmer välutbildad arbetskraft.

Under senare år har den tekniska utvecklingens effekter på lönestruktur och sysselsättning ägnats allt större uppmärksamhet (se t ex Freeman & Katz [1995]). Ökad relativ efterfrågan på högre utbildad arbetskraft tycks vara en viktig förklaring till de ökade löneskillnader som observerats i särskilt USA och Storbritannien. "Datorrevolutionen" har ofta setts som en pådrivande faktor i denna process.

Om lönerna för lågutbildade är reglerade, leder en minskning av efterfrågan i förhållande till utbudet för denna kategori inte till någon löneanpassning. I så fall kan den tekniska utvecklingen leda till högre arbetslöshet för lågutbildade och därmed också högre total arbetslöshet.

Det finns inte några starka empiriska belägg för att relativa efterfrågeförändringar än så länge varit en viktig förklaring till den ökade arbetslösheten i Europa.³¹ Arbetslösheten har,

³¹ Se t ex Nickell & Bell [1994] och Card m fl [1995]

i Sverige liksom i många andra länder, ökat även för relativt högutbildade grupper, vilket antyder att andra faktorer varit viktigare. Men det finns en potentiell risk att förskjutningar i efterfrågans sammansättning kan bli av större betydelse i framtiden om utbildningen inte håller jämna steg med den tekniska utvecklingen.

Efterfrågeförändringar till nackdel för lågutbildade har också aktualiserat frågor om den lämpliga politiken. Diskussionen har förts efter två linjer: öka utbildningen (minska utbudet av lågutbildade) respektive öka efterfrågan, t ex genom lägre arbetsgivaravgifter för lågutbildade (Nickell & Bell [1994]; Phelps [1994]). Även om man tror att *generella* sänkningar av arbetsgivaravgifterna har små sysselsättningseffekter, kan *selektiva* sänkningar vara verkningsfulla. Skälet är att lönerna för lågutbildade förmodligen är ganska stela: reglerade minimilöner och/eller bidragssystem som garanterar en minimistandard kan innebära ett golv för de lägsta lönerna. Om en oförmånlig efterfrågeutveckling pressat de lågutbildades löner mot ett sådant golv, behöver lägre arbetsgivaravgifter därför inte innebära ett utrymme för högre löner som förtar den kostnadssänkande effekten.

4.3. Arbetslöshetens effekt på tillväxten

Ett annat synsätt är att högre arbetslöshet i sig skulle kunna minska den långsiktiga tillväxten. Åtgärder som minskar arbetslösheten skulle då också leda till högre tillväxt. Detta kan inträffa i teoretiska modeller för s k endogen tillväxt.³²

Ett sätt att resonera är följande (Daveri & Tabellini [1997]). Högre sysselsättning innebär högre inkomster i samhället. Vid given sparkvot leder därför högre sysselsättning till högre sparande. Högre sysselsättning innebär vidare att en given kapitalstock kombineras med fler anställda. Följden blir högre kapitalavkastning. Detta leder till att sparkvoten ökar. Kombinationen av högre inkomster och högre sparkvot innebär mer kapitalbildning och följaktligen också högre tillväxt.

På liknande sätt kan man argumentera för att lägre arbetslöshet leder till högre tillväxt därför att det blir mer lönsamt att investera i humankapital när detta kombineras med fler anställda med lägre utbildning. Högre sysselsättning kan också innebära mer ackumulation av humankapital om denna främst sker genom praktisk inläring på arbetsplatserna (Aghion & Howitt [1994]; Daveri & Tabellini [1997]). I motsatt riktning verkar dock att högre syssel-

³² Se t ex Agell [1999], Calmfors & Persson [1999], Persson [1999] och Svedberg [1999].

sättning kan innebära att arbetskraften i genomsnitt tillbringar kortare tid i utbildnings-systemet.³³

Resonemangen ovan bör främst ses som intressanta hypoteser. Det finns nästan ingen empirisk forskning på området. Daveri & Tabellini [1997] finner visserligen empiriskt stöd för att arbetslöshet påverkar tillväxten negativt, medan Nickell & Layard [1999] inte kan finna att institutionella faktorer som ökar arbetslösheten också minskar tillväxten.

4.4. Arbetsmarknadsinstitutionerna och tillväxten

En annan möjlighet är att institutioner som påverkar arbetslösheten också har direkta effekter på tillväxt och/eller produktionsnivå. Olson [1984] driver tesen att demokratiska samhällen gradvis tenderar att bli alltmer genomorganiserade i starka intressegrupper som av fördelningsskäl har ett egenintresse av att blockera de förändringar som krävs för hög tillväxt. Om detta ska kunna undvikas, krävs antingen stora omvälvningar som slår sönder organisationsstrukturen (som i Japan och Västtyskland efter andra världskriget eller i Storbritannien under Margaret Thatcher) eller att organisationerna är så breda att de beaktar de samhälls-ekonomiska konsekvenserna av sitt agerande (som i Sverige under 50- och 60-talen). Slut-satsen blir att arbetsmarknadsorganisationernas centraliseringsgrad kan påverka tillväxten på liknande sätt som sysselsättningen (jfr avsnitt 2), dvs att det kan finnas ett U-format samband.

Också andra resonemang kan föras. Företagen kan vara mindre benägna att investera om avtalsförhandlingarna sker på företagsnivå eftersom de inser att högre kapitalkostnader försvagar den egna förhandlingspositionen vid strejkhot från den egna personalen (Moene m fl [1993]). Om centraliserade avtal innebär mindre lönespridning mellan gamla och nya produktionsanläggningar, bör också strukturomvandlingstakten bli högre (Moene & Wallerstein [1992]). Samtidigt kan decentraliserade förhandlingar ha positiva incitamenteffekter på de anställdas arbetsinsatser, eftersom de innebär att högre produktivitet i ett enskilt företag slår igenom på lönenivån där (Moene m fl [1993]). Decentralisering ger också de enskilda företagen större möjligheter att välja de lönenivåer som ger störst incitament till effektivitet (Ramaswamy & Rowthorn [1992]).

Teorin ger således inte någon klar vägledning när det gäller sambandet mellan å ena sidan centralisering av avtalsförhandlingar/facklig organisationsgrad och å andra sidan

³³ Se också Storesletten & Zilibotti [1999].

tillväxt/produktionsnivå. Det gör inte heller den empiriska forskningen. Det finns visst stöd för ett U-format samband mellan arbetsmarknadsorganisationernas centralisering och tillväxten,³⁴ men det finns också studier som inte finner något sådant samband.³⁵ Det finns också en del stöd för att produktivitetsnivå/produktivitetstillväxt, utgifter för forskning och utveckling samt investeringar påverkas negativt av en hög facklig organisationsgrad, men resultaten är inte entydiga (Nickell & Layard [1999]).

Högt anställningsskydd kan också påverka produktiviteten. Negativa effekter uppkommer på grund av att strukturuomvandlingen bromsas. Höga uppsägningskostnader förlänger nämligen livslängden på varje årgång kapital, eftersom det inte lönar sig att ta kostnaderna för nedläggning förrän driftskostnaderna överstiger intäkterna med viss marginal (Saint-Paul [1999]). Men högt anställningsskydd kan också ha positiva produktivitetseffekter genom att personalomsättningen minskar (OECD [1994]). Det empiriska kunskapsunderlaget är dock magert.

5. Arbetslöshetens politiska ekonomi

Avsnitt 2 betonade hur olika institutioner på arbetsmarknaden sannolikt bidrar till hög arbetslöshet. En rad förslag om arbetsmarknadsreformer har framförts av ekonomer.³⁶ Men det politiska motståndet är starkt. Arbetslöshetens *politiska ekonomi*, dvs att förstå de politiska förutsättningarna för låg arbetslöshet, har därför blivit ett viktigt forskningsområde. Även om detta ännu är mindre etablerat än många andra områden inom arbetsmarknadsekonomin, så har ett antal intressanta teoretiska hypoteser formulerats.

³⁴ Se t ex Heitger [1987] och Dowrick [1992].

³⁵ Nickell & Layard [1999] finner inget samband, medan Grier [1997] finner att långt driven decentralisering främjar tillväxten.

5.1. Fördelningskonflikter

Det finns en omfattande litteratur om hur konflikter om inkomstfördelningen kan utgöra en grundläggande restriktion för sysselsättningspolitiken. Orsaken är att åtgärder som minskar arbetslösheten också kan omfördela inkomster så att stora grupper blir förlorare.

En första aspekt gäller inkomstfördelningen mellan *anställda* och *kapitalägare*. Denna bestäms av parternas relativa styrka i löneförhandlingarna. Eftersom de som har anställning utgör den politiska majoriteten är det naturligt att dessa använder sig av den politiska processen för att skapa arbetsmarknadsinstitutioner som ger dem en så stor andel av produktionsresultatet som möjligt. Det är sannolikt att sådana faktorer påverkar t ex utformningen av arbetslöshetsförsäkringen (Saint-Paul [1996]), omfattningen av arbetsmarknadspolitiska åtgärder (Fredriksson [1997]) samt konfliktregler och regleringar som har betydelse för den fackliga organisationsgraden. Från detta perspektiv kan det vara rationellt för löntagarna med institutioner som leder till så höga reallönenivåer att det uppstår arbetslöshet.

Forskningen har emellertid främst fokuserat på intressekonflikten mellan *sysselsatta "insiders"* och *arbetslösa "outsiders"*. Ett exempel är lagstadgat anställningsskydd (Saint-Paul [1993]). De anställda har rimligen ett större intresse än de arbetslösa av höga uppsägningskostnader. Sådana innebär att såväl uppsägningar som nyanställningar minskar. Men värdet av en mindre risk för uppsägning är högre för den som har ett jobb idag än för den som är arbetslös (och kan få ett jobb först i framtiden). Samtidigt är nackdelen av en lägre sannolikhet för nyanställningar större för den som är arbetslös idag än för den som har ett jobb (och riskerar att bli arbetslös först i framtiden).

Eftersom de anställda utgör den politiska majoriteten, kan de blockera reformer som minskar uppsägningskostnaderna och som skulle gynna de arbetslösa. Ett sätt att få acceptans för sådana förändringar kan dock vara att låta reformerna gälla endast för nyanställda men behålla det tidigare anställningsskyddet för redan anställda. Ett sådant tudelat anställningsskydd infördes i Spanien 1984 när möjligheterna till tidsbegränsade anställningar vidgades. Ett hinder kan dock vara att den politiska majoriteten inser att ett sådant system successivt kommer att förändra majoritetsförhållandena: de tidigare anställda blir så småningom färre än summan av anställda med tidsbegränsade kontrakt och arbetslösa. De senare grupperna skulle då kunna avskaffa insidergruppens höga anställningsskydd. För att få de redan sysselsatta att

³⁶ Se t ex OECD [1994], Alogoskoufis m fl [1995], Lindbeck [1996] och Modigliani m fl [1998].

acceptera ett lägre anställningsskydd för nyanställda kan det därför vara nödvändigt att förse de tidsbegränsade anställningskontrakten med en klausul som efter viss tid omvandlar dem till kontrakt med högre uppsägningskostnader.

"Insiders" kan vidare ha större intresse än "outsiders" av regler som ökar den fackliga sidans förhandlingsstyrka och därmed leder till högre löner och lägre sysselsättning. På likande sätt kan alltför effektiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder ha negativa effekter för "insiders": om de leder till att långtidsarbetslösa aktiveras, ökar ju konkurrensen om de tillgängliga arbetena, och lönerna för de redan sysselsatta pressas nedåt (Saint-Paul [1995]).³⁷

Det är också möjligt att "insiders" benägenhet att acceptera arbetsmarknadsreformer är mer knuten till öknings av arbetslösheten än till en hög arbetslöshet i sig. Orsaken är att de anställdas risk att bli arbetslösa är stor i perioder när arbetslösheten ökar medan en hög arbetslöshet i sig spelar mindre roll sedan arbetslöshetsnivån väl stabiliserats (Saint-Paul [1996]). Denna hypotes får visst stöd av att politiskt missnöje och regeringsskiftet (som kan leda till reformer) tycks samvariera med *ökningar* av arbetslösheten men inte med höga arbetslöshetsnivåer i sig (Saint-Paul [1993]).

Intressekonflikterna mellan "insiders" och "outsiders" är av annan karaktär när det gäller arbetslöshetsförsäkringen (Wright [1986]). Båda grupperna gynnas av att inkomsterna utjämnas mellan sysselsättning och arbetslöshet. Men de arbetslösa, som redan i nuläget uppbär arbetslöshetsersättning, bör föredra en högre ersättningsnivå än de sysselsatta, som i nuläget får stå för kostnaderna och kan komma att dra nytta av försäkringen först i framtiden. De sysselsatta bör vara mer intresserade av hög arbetslöshetsersättning i perioder när sysselsättningen minskar och den egna risken att bli arbetslös därför är stor. Vid stabilt hög arbetslöshet kan det däremot ligga i de sysselsattas intresse att minska arbetslöshetsersättningen. Orsaken är att avgifterna till försäkringen annars kan bli mycket höga. Dessa hypoteser har visst empiriskt stöd (Di Tella & MacCulloch [1996]). De stämmer också med observationen att reducerad arbetslöshetsersättning i olika länder i regel motiverats med budgetskäl snarare än med argument om arbetsmarknadens funktionssätt.

Det kan också finnas fördelningskonflikter mellan olika grupper av sysselsatta. Lönerna för *högutbildade* påverkas förmodligen mycket mindre av regleringar som påverkar fackets ställning och av arbetslöshetsförsäkringen än lönerna för *lågutbildade*. De

³⁷ I motsatt riktning verkar att arbetsmarknadspolitiska åtgärder som minskar arbetslösheten leder till minskade kostnader för arbetslöshetsersättningar och större skatteintäkter, vilket gynnar också "insiders". Men om arbetskraftsefterfrågan är tillräckligt oelastisk (dvs ökar endast litet om reallönen faller), så kommer denna skatteeffekt att domineras av konkurrens-effekten.

högutbildade kan följaktligen gynnas av arbetsmarknadsreformer, därför att de minskar arbetslösheten bland lågutbildade och därmed de kostnader för denna som måste betalas av de högutbildade via skatterna.³⁸ Högutbildade "insiders" kan därför delvis ha gemensamma intressen med lågutbildade arbetslösa och aktieägare (som till stor del utgörs av högutbildade) av vissa arbetsmarknadsreformer (Alogoskoufis m fl [1995]). Det kan dock vara svårt att åstadkomma en koalition mellan dessa grupper i arbetslöshetsfrågan eftersom intressena sannolikt divergerar i många andra politiska frågor.

5.2. Kompenserande transfereringar

Arbetsmarknadsreformer som leder till lägre arbetslöshet och högre produktion gör det i princip möjligt att öka levnadsstandarden för alla. Den *teoretiska* lösningen när samhällsekonomiskt effektiva förändringar blockeras av att vissa grupper blir förlorare är därför att kompensera dessa. Ett sätt att försöka åstadkomma en politisk majoritet för arbetsmarknadsreformer i länder med hög arbetslöshet skulle därför kunna vara att kombinera reformerna med *direkta inkomstöverföringar* från vinnarna till dem som annars skulle bli förlorare. Enligt vår analys skulle dessa inkomstöverföringar i så fall ske från aktieägare, högvärlönde och arbetslösa som får jobb till redan tidigare sysselsatta låg- och medelinkomsttagare. Väljarna skulle med andra ord vid ett och samma tillfälle behöva ta ställning till ett brett paket av åtgärder som innefattar både arbetsmarknadsreformer och inkomstöverföringar.

Det mest näraliggande är att försöka kompensera förlorarna genom *löpande* inkomstöverföringar via skatter och bidrag. De mer eller mindre explicita överenskommelser om skattesänkningar i syfte att bidra till lägre löneökningar som gjorts i en del länder – t ex Norge och Irland – kan kanske tolkas på detta sätt. Sådana inkomstöverföringar kan dock innebära *trovärdighetsproblem*: de sysselsatta kan vara obenägna att acceptera grundläggande institutionella förändringar av t ex spelreglerna för avtalsförhandlingar om de inte litar på att samtidigt beslutade skatte- och bidragsförändringar ska bli bestående (Alogoskoufis m fl

³⁸ De högutbildades fördelar av reformer är ännu större om hög- och lågutbildade är, som det ibland hävdas, *komplement* i efterfrågan (Saint-Paul [1996]). Det skulle innebära att lägre löner för lågutbildade, som ökar deras sysselsättning, leder till högre efterfrågan och högre löner för högutbildade. Det empiriska stödet för denna hypotes är emellertid oklart. Hamermesh [1993] sammanfattar ett antal studier som tycks tyda på att hög- och lågutbildade är *substitut*. Denna slutsats gäller dock endast vid given produktion.

[1995]). Trovärdighetsproblemen bör vara mindre vid inkomstöverföringar av *engångskaraktär*. Men det är inte uppenbart hur sådana kan utformas. En tänkbar möjlighet är skattesubventioner till företag som ger anställda med viss anställningstid vinstandelar eller möjlighet att förvärva aktier på förmånliga villkor. Ett sådant program kan utformas så att det gynnar låg- och medelinkomsttagare. Ett breddat ägande har också den fördelen att incitamenten för återhållsamhet i lönebildningen eventuellt kan stärkas när ökade vinster i större utsträckning tillfaller löntagarna.

Politisk-ekonomiska argument talar också för att avregleringar på produktmarknaderna bör genomföras parallellt med arbetsmarknadsreformer. Det finns nämligen en del som talar för att ökad konkurrens på produktmarknaderna – förutom att öka sysselsättningen – också leder till en positiv nettoeffekt på den allmänna reallönenivån.³⁹ Om arbetsmarknadsreformer kombineras med reformer av produktmarknaderna minskas därför kravet på reallönesänkningar.

5.3. Ekonomisk och politisk komplementaritet

En aspekt som har uppmärksammats är möjligheten till s k *komplementaritet* mellan olika åtgärder för att öka sysselsättningen, dvs att effekten av en åtgärd kan förstärkas av om andra vidtas samtidigt. Hypotesen är att totaleffekten blir större än summan av de partiella effekterna, eftersom varje enskild åtgärd blir effektivare när också andra vidtas. Om detta stämmer, förstärks slutsatsen att ett brett paket kan vara nödvändigt för att få politisk acceptans för åtgärder mot arbetslösheten: åtgärderna behöver inte bli lika omfattande om de är mer effektiva.

Coe & Snower [1997] och Orzag & Snower [1998] hävdar att det finns viktiga komplementariteter mellan t ex skatter och arbetslöshetsersättning. Lägre arbetslöshetsersättning gör de arbetslösa mer benägna att söka aktivt efter arbete, och detta incitament kan förstärkas av skattesänkningar som gör arbetsgivarna mer benägna att nyanställa. På liknande sätt kan arbetsgivarnas incitament till nyanställningar vid skattesänkningar förstärkas om lägre arbetslöshetsersättning samtidigt får de arbetslösa att söka mer aktivt.

³⁹ Som diskuterades i avsnitt 2.3 kan reformer av produktmarknaderna förväntas förskjuta både efterfrågekurvan uppåt och lönesättningskurvan nedåt. Rimliga antaganden om storleksordningen på olika parametervärden leder

Det finns ännu knappast någon empirisk forskning om betydelsen av komplementariteter, och det är oklart hur specifika de antaganden som leder fram till slutsatserna i teoretiska modeller är (Holmlund [1998]). Samtidigt går det att hitta exempel på troliga komplementariteter. Om t ex arbetslöshetsersättningen är så hög att det inte lönar sig att ta vissa arbeten, är sannolikt inte arbetsmarknadspolitiska åtgärder som gör de arbetslösa mer lämpade för arbetena i fråga effektiva. Och om de arbetslösa saknar kompetens för vissa jobb, är det antagligen poänglöst att stärka incitamenten att ta dessa genom att sänka arbetslöshetsersättning.

Sambandet mellan anställningsskydd och spelreglerna för avtalsförhandlingar kan utgöra ett exempel på *politisk* komplementaritet, dvs att den politiska acceptansen för en åtgärd beror på om också andra vidtas. De anställda har mer att vinna på regler som förlänger den genomsnittliga anställningstiden om lönerna är höga (Saint-Paul [1999]). Åtgärder som minskar arbetstagarnas relativa förhandlingsstyrka kan därför också minska det politiska stödet för höga uppsägningskostnader.

Det verkar särskilt rimligt med komplementaritet mellan efterfrågepolitik och arbetsmarknadsreformer. Även om sådana reformer sänker jämviktsarbetslösheten kan det ta lång tid innan detta slår igenom på den faktiska arbetslösheten. Ett viktigt skäl är stela nominallöner. Arbetstagarna kan vara beredda att acceptera lägre *reallöner* som en följd av arbetsmarknadsreformerna, men de kan vara ovilliga att göra detta genom *nominallönesänkningar*. Om penning- och finanspolitiken utformas så att inflationen tillåts sjunka mycket lågt eller det rent av uppstår deflation, kan det därför bli omöjligt att på kort sikt uppnå de reallönesänkningar som krävs för mer betydande sänkningar av arbetslösheten. Om arbetslösheten sjunker endast långsamt, kan vinsterna av reformerna upplevas ligga alltför långt fram i tiden för att en regering ska vara villig att ta de politiska kostnaderna för dessa (Bean [1998]; Calmfors [1998]).

5.4. Tendens bevara status quo

Ett ytterligare hinder för arbetsmarknadsreformer kan vara en strävan efter *status quo*. Det kan finnas ett naturligt intresse hos dem som administrerar existerande system på arbetsmark-

dock till slutsatsen att reallönenivån i ekonomin med stor sannolikhet ökar (Nickell m fl [1994], Haffner m fl [1999]).

naden att bevara dem i invanda former. Förslag om mer radikala förändringar riskerar därför att möta starkt motstånd. För att en regering ska våga "köra över" ett sådant motstånd krävs förmodligen en stark övertygelse. Ett annat skäl för en *status quo*-tendens kan vara att medianväljaren (en sysselsatt i mitten av inkomstfördelningen) påverkas ganska litet av arbetsmarknadsreformer, även om vissa grupper gör stora vinster (aktieägare, arbetslösa och de mest högutbildade) eller stora förluster (lågutbildade sysselsatta).⁴⁰

Tendensen att bevara *status quo* kan också bero på *osäkerhet* hos de enskilda individerna om de kommer att vinna eller förlora på reformer (Fernandez & Rodrik [1991]). Anta att det finns tre grupper i ekonomin: A (högutbildade sysselsatta), B (lågutbildade sysselsatta) och C (arbetslösa). Dessa ska ta ställning till en framtida arbetsmarknadsreform. A antas vinna 3, B förlora 5 och C vinna 4. Den totala samhällsekonomiska vinsten blir då 2. Om grupperna är lika stora och alla med säkerhet vet vilken grupp de kommer att tillhöra, finns det en politisk majoritet för en reform. Men detta behöver inte gälla under osäkerhet. Anta att man med säkerhet vet vilka som kommer att vara i grupp A när reformen genomförs, men att det är 50 % chans för övriga att befinna sig i antingen grupp B eller C. För de två senare grupperna blir det en *förväntad förlust* av reformen, eftersom $0,5 \times (-5) + 0,5 \times 4 = -0,5$. Följaktligen finns det under osäkerhet en majoritet emot en reform.

Ett annat skäl för *status quo* kan vara att arbetstagarna anpassat sig till existerande regler (Hassler m fl [1999]). Om arbetskraften är högt specialiserad är det mer ofördelaktigt att byta yrke vid arbetslöshet. Därför kan en majoritet föredra en generös arbetslöshetsförsäkring som gör det möjligt att vid arbetslöshet söka länge efter arbeten som motsvarar tidigare kunskaper. Men en generös försäkring gör i sin tur specialisering mer lönsam, vilket ytterligare ökar stödet för en generös försäkring osv. Den andra sidan av detta är att om förmånerna i arbetslöshetsförsäkringen minskar, så kommer acceptansen för detta att öka över tiden, i takt med att arbetskraftens specialisering minskar.

5.5. Tidsinkonsistens

Ett annat problem är s k *tidsinkonsistens*, dvs att beslutsfattare kan ha incitament att välja en olämplig politik om de fattar sina beslut efter det att övriga aktörer i ekonomin bestämt sitt agerande. Sådana resonemang har använts för att förklara varför penningpolitiken kan bli allt-

⁴⁰ Se Alogoskoufis m fl [1995] och Saint-Paul [1996].

för expansiv om den står under regeringens direkta kontroll. Man kan resonera på samma sätt när det gäller t ex den aktiva arbetsmarknadspolitiken (Calmfors [1995]; Johansson [1998]).

Anta att en stor volym sysselsättningsskapande arbetsmarknadspolitiska åtgärder leder till en press uppåt på löner. Det kan då ligga i samhällets intresse att dra ner åtgärdsvolymen för att sänka lönenivån och därmed skapa flera reguljära jobb. Anta att en sådan minskning beslutas och att parterna på arbetsmarknaden därför sluter avtal om lägre löner. När detta har skett framstår emellertid vinsten av att ändå hålla åtgärdsvolymen uppe som stor för regeringen: detta sänker den öppna arbetslösheten utan att längre driva upp löner. Arbetsmarknadens parter inser dock att regeringen har just dessa incitament. Därför kommer en beslutad minskning av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna inte att vara trovärdig och lönebildningen inte att påverkas. Ekonomin fastnar i en dålig jämvikt med stor volym arbetsmarknadspolitiska åtgärder och låg reguljär sysselsättning.

Denna analys kan vara en del av förklaringen till att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i Sverige hamnat på en så hög nivå. Resonemanget kan också tillämpas på möjligheterna att idag lyfta arbetslöshetsförsäkring under mycket långa perioder. Formellt är den maximala ersättningsperioden i Sverige 14 månader, men i praktiken har arbetslöshetsersättningen varit evig, eftersom placering i åtgärder regelmässigt används för att återkvalificera deltagarna till nya ersättningsperioder i arbetslöshetsförsäkringen. Ett skäl för att införa en begränsning av möjligheterna att på detta sätt återkvalificera sig (en *bortre parentes* i arbetslöshetsförsäkringen enligt vedertagen svensk terminologi) är att det skulle bidra till fler jobb (se avsnitten 2.1 och 2.2). Det finns därför ett starkt incitament för en regering att göra detta (så har också skett två gånger under 90-talet). Men även om sysselsättningen skulle öka, kommer det ändå att ske många utförsäkringar. Det finns därför också ett starkt incitament för en regering att inte stå fast vid ett sådant beslut om en *bortre parentes* (vilket likaså inträffat två gånger i Sverige under 90-talet). Detta inser såväl fackliga organisationer som enskilda arbetssökande och deras beteende kommer därför inte att påverkas av ett beslut om en sådan begränsning i arbetslöshetsförsäkringen. Följaktligen blir en sådan svår att genomföra.

6. Ekonomisk-politiska slutsatser

Vi har försökt ge en rättvisande bild av vad vi tror oss veta om arbetslöshetens orsaker. Våra kunskaper är ofullständiga. Vi vet inte hur stor del av arbetslösheten som är cyklisk och hur långa anpassningsförloppen är vid makroekonomiska störningar. Vi har inte heller någon exakt kunskap om hur jämviktsarbetslösheten påverkas av olika arbetsmarknadsinstitutioner och eventuellt också av den allmänna efterfrågeutvecklingen. Men det finns också viktiga slutsatser som vi kan dra.

- Det finns betydande stöd för att en lägre ersättningsnivå och kortare ersättningsperioder i arbetslöshetsförsäkringen minskar arbetslösheten.
- En tydligare koppling mellan arbetslöshetens nivå och egenavgifterna till arbetslöshetsförsäkringen på olika avtalsområden verkar troligen lönedämpande och ökar därmed sysselsättningen.
- En minskning av volymen sysselsättningsskapande åtgärder bidrar förmodligen till fler reguljära jobb. Det gäller särskilt när placeringar i åtgärder används för att kvalificera deltagarna för nya ersättningsperioder i arbetslöshetsförsäkringen.
- Både reguljär utbildning och arbetsmarknadsutbildning är viktiga för att upprätthålla balansen mellan utbud och efterfrågan för olika utbildningskategorier.
- Regler som begränsar konflikträtten, t ex inskränkningar av rätten till sympatistrejker eller krav på proportionalitet mellan en stridsåtgärd och konsekvenserna för motparten, liksom förändringar i de regelsystem som idag främjar fackligt medlemskap och kollektivavtal, bidrar sannolikt till lägre löneökningstryck och därmed till högre sysselsättning.
- I varje fall vissa typer av skattesänkningar bör ha positiva effekter på sysselsättningen. Det gäller t ex skattesänkningar på *arbetsinkomster* som ökar inkomstskillnaden mellan att ha och att inte ha arbete. Vidare kan lägre arbetsgivaravgifter för lågavlönade väntas ha effekt redan på kort sikt. Detsamma gäller förmodligen lägre moms eller arbetsgivaravgifter för hushållsnära tjänster.
- Koordinerade löneförhandlingar tycks i en del länder – som Nederländerna, Norge och Irland – ha bidragit till att hålla tillbaka löneutvecklingen, men det är också sannolikt att återhållsamhet i lönebildningen kan uppnås genom långtgående decentralisering.

Det är mindre klart om förändringar i arbetsrätten har någon effekt på arbetslöshetens genomsnittliga nivå över konjunkturcykeln, även om sysselsättningsvariationerna blir mindre. Men mindre strikt anställningsskydd kan väntas leda till en större omsättning på jobb, vilket

innebär att arbetslöshetstiderna blir kortare och att långtidsarbetslösheten minskar. När det gäller arbetstidsförkortning är stödet mycket svagt för att en sådan kan ha någon betydande effekt på arbetslösheten.

Resonemang som liknar våra har fått många ekonomer att rekommendera arbetsmarknadsreformer av samma slag som i punkterna ovan. Även om osäkerheten om den kvantitativa storleksordningen av olika effekter är stor, är sannolikheten betydande för att ett sådant åtgärds paket kan vara verkningsfullt för att åstadkomma en bestående ökning av sysselsättningen. Men det är också klart att många av åtgärderna kan innebära betydande inkomstomfördelningar från låg- och medelavlönade som redan har jobb till arbetslösa som får jobb, aktieägare och högavlönade.

Om ett effektivt sysselsättningsprogram i länder med hög arbetslöshet ska få politiskt stöd måste fördelningskonflikterna tas på allvar. Man kan behöva *kompensera* dem som annars skulle bli förlorare. Inkomstöverföringar via skatter och bidrag kan därför ibland utgöra nödvändiga inslag i en politik mot arbetslösheten. Till viss del kan skattesänkningar för arbetande låginkomsttagare – som också kan väntas främja sysselsättningen – spela en sådan roll. Det är viktigt att möjligheterna att kompensera förlorarna på arbetsmarknadsreformer inte spelas bort genom skattesänkningar som inte samordnas med arbetsmarknadsreformer. En annan väg kan vara att kombinera arbetsmarknadsreformer med åtgärder i syfte att åstadkomma ett breddat ägande som inriktas på låg- och medelinkomsttagare och med avregleringar som ökar konkurrensen på produktmarknaderna.

Också efterfrågepolitiken är central. En penning- och finanspolitik som ser till att inflationen inte faller alltför nära noll kan eventuellt bidra till en permanent lägre arbetslöshet. Om en del av arbetslösheten är efterfrågebetingad eller om det finns en direkt koppling mellan efterfrågebetingad arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet, kan högre efterfrågan direkt bidra till lägre arbetslöshet på sikt. Det förefaller dock osannolikt att nuvarande höga arbetslöshet i flertalet västeuropeiska länder varaktigt skulle kunna elimineras enbart genom att den samlade efterfrågan tillåts öka. Risken är stor att en efterfrågebetingad sysselsättningsuppgång endast blir tillfällig, på grund av att den utlöser sådana pris- och lönestegringar att arbetslösheten ökar igen. Det finns därför goda skäl att samordna efterfrågepolitiken med arbetsmarknadsreformer. Sådana ökar chansen att högre efterfrågan ska öka sysselsättningen utan att skapa inflationstendenser. Samtidigt kan efterfrågepolitiken påskynda effekterna av arbetsmarknadsreformer, vilket bör göra det lättare att få politisk acceptans för dessa. Möjligheterna till detta ökar om centralbankerna verkligen kan göra det trovärdigt att de kommer att svara på arbetsmarknadsreformer med lättare penningpolitik.

En sista fråga gäller sambandet mellan arbetslöshet och tillväxt. I det korta perspektivet innebär givetvis lägre arbetslöshet högre produktion. Sambandet på lång sikt är mer oklart. Det finns skäl för att högre tillväxt kan bidra till högre sysselsättning, men det kan också tänkas att arbetslösheten ökar om högre tillväxt innebär snabbare strukturomvandling. Det är även möjligt att högre sysselsättning innebär starkare incitament för kapitalbildning, men man har än så länge inte påvisat några tydliga empiriska samband mellan arbetslöshet och långsiktig tillväxt. Man bör därför inte räkna med att en politik som leder till högre tillväxt automatiskt minskar arbetslösheten eller att en politik som minskar arbetslösheten automatiskt leder till högre tillväxt.

Referenser

- Agell, J, [1999], "Välfärdsstat, tillväxt och samhällsekonomisk effektivitet", i Calmfors, L, & Persson, M (red), *Tillväxt och ekonomisk politik*, Studentlitteratur.
- Agell, J, & Lundborg, P, [1999], "Survey Evidence on Wage Rigidity and Unemployment: Sweden in the 1990s", Working Paper 1999:2, IFAU, Uppsala.
- Aghion, P, & Howitt, P, [1994], "Growth and Unemployment", *Review of Economic Studies*, vol 61.
- Akerlof, G, Dickens, W, & Perry, G, [1996], "The Macroeconomics of Low Inflation", *Brookings Papers on Economic Activity* 1.
- Alogoskoufis, G, m fl, [1995], *Unemployment: Choices for Europe. Monitoring European Integration 5*, London: Center for Economic Policy Research.
- Assarsson, B, & Jansson, P, [1998], "Unemployment Persistence: The Case of Sweden", *Applied Economics Letters*, vol 5.
- Ball, L, [1997], "Disinflation and the NAIRU", i Romer, C, & Romer, D, (red) *Reducing Inflation: Motivation and Strategy*, Chicago: University of Chicago Press.
- Bean, C, [1994], "European Unemployment: A Survey", *Journal of Economic Literature*, vol 32.
- Bean, C, [1998], "The Interaction of Aggregate-Demand Policies and Labour-Market Reform", *Swedish Economic Policy Review*, vol 5, nr 2.

- Blanchard, O, [1999], "European Unemployment: The Role of Shocks and Institutions", Rom: Baffi Lecture.
- Blanchard, O, & Summers, L, [1986], "Hysteresis and the European Unemployment Problem", i Fischer, S, (red), *NBER Macroeconomics Annual*, Cambridge: MIT Press.
- Blanchard, O, & Wolfers, J, [1999], "The Role of Shocks and Institutions in the Rise of European Unemployment: The Aggregate Evidence", Cambridge: MIT.
- Bovenberg, L, Graafland, J, & de Mooij, R, [1998], "Tax Reform and the Dutch Labor Market: An Applied General Equilibrium Approach", Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.
- Calmfors, L, [1985], "Work Sharing, Employment and Wages", *European Economic Review*, vol 27.
- Calmfors, L, [1991], "Lönerna, sysselsättningen och den ekonomiska politiken", *Ekonomisk Debatt*, årg 19, nr 4.
- Calmfors, L, [1993], "Centralization of Wage Bargaining and Macroeconomic Performance – A Survey," *OECD Economic Studies*, No 21.
- Calmfors, L, [1994], "Active Labour Market Policy and Unemployment – A Framework for the Analysis of Crucial Design Features", *OECD Economic Studies*, No 22.
- Calmfors, L, [1995], "Labour Market Policy and Unemployment", *European Economic Review*, vol 39.
- Calmfors, L, [1995], "What Can We Expect from Active Labour Market Policy?", *Konjunkturpolitik*, No. 43.
- Calmfors, L, [1998], "Macroeconomic Policy, Wage Setting and Employment – What Difference Does the EMU Make?", *Oxford Review of Economic Policy*, nr 3.
- Calmfors, L, & Driffill, J, [1988], "Bargaining Structure, Corporatism, and Macroeconomic Performance", *Economic Policy*, nr 6.
- Calmfors, L, & Nymoén, R, [1990], "Real Wage Adjustment and Employment Policies in the Nordic Countries", *Economic Policy* 11.
- Calmfors, L, & Skedinger, P, [1995], "Does Active Labour Market Policy Increase Employment? Theoretical Considerations and Some Empirical Evidence from Sweden", *Oxford Review of Economic Policy*, nr 7.
- Calmfors, L, & Persson, M, [1999], "Tillväxt och ekonomisk politik – en översikt", i Calmfors, L, & Persson, M (red), *Tillväxt och ekonomisk politik*, Studentlitteratur.

- Card, D, Kramarz, F, & Lemieux, T, [1995], "Changes in the Relative Structure of Wages and Employment: A Comparison of the United States, Canada, and France", Industrial Relations Section, Princeton University, Working Paper No. 355.
- Carling, K, Edin, P-A, Harkman, A, & Holmlund, B, [1996], "Unemployment Duration, Unemployment Benefits, and Labor Market Programs in Sweden", *Journal of Public Economics*, vol 59.
- Carling, K, Holmlund, B, & Vejsiu, A, [1999], "Do Benefit Cuts Boost Job Findings? Swedish Evidence from the 1990's", Working Paper 1999:20, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Carruth, A, Hooker, M, & Oswald, A, [1998], "Unemployment Equilibria and Input Prices: Theory and Evidence from the United States", *Review of Economics and Statistics*, vol 80.
- Coe, D, & Snower, D, [1997], "Policy Complementarities: The Case for Fundamental Labor Market Reform", *IMF Staff Papers* 44:1.
- Dahlberg, M, & Forslund, A, [1999], Direkta undanträngningseffekter av arbetsmarknadspolitiska åtgärder, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), Forskningsrapport 99:6.
- Daveri, F, & Tabellini, G, [1997], "Unemployment, Growth and Taxation in Industrial Countries", CEPR Discussion Paper No 1681, augusti.
- Di Tella, R, & MacCulloch, R, [1996], "The Determination of Unemployment Benefits", University of Oxford, Applied Discussion Paper Series.
- Dowrick, S, [1992], "Wage Bargaining Systems and Productivity Growth in OECD Countries", *Economic Planning Advisory Council Background Paper* nr 26, Australian Government Publishing Service, Canberra.
- Edin P-A, & Holmlund, B, [1993], "Effekter av anställningsskydd", i SOU 1993:32 *Ny anställningsskyddslag*, Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Elmeskov, J, [1994], "Nordic Unemployment in a European Perspective", *Swedish Economic Policy Review*, vol 1, nr 1–2.
- Elmeskov, J, Martin, J, & Scarpetta, S, [1998], "Key Lessons for Labour Market Reforms: Evidence from OECD Countries' Experiences", *Swedish Economic Policy Review*, vol 5, nr 2.
- Fernandez, R, & Rodrik, D, [1991], "Resistance to Reform: Status Quo Bias in the Presence of Individual-Specific Uncertainty", *American Economic Review*, vol 81, nr 5.

- Forslund, A, [1991], "Price and Wage Setting Under Imperfect Competition", doktorsavhandling, Nationalekonomiska Institutionen, Uppsala Universitet.
- Forslund, A, [1992], *Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik*, Bilaga 7, 1992 års Långtidsutredning, Allmänna Förlaget.
- Forslund, A, [1995], "Unemployment: Is Sweden Still Different?", *Swedish Economic Policy Review*, vol 2.
- Forslund, A, [1996], "Direkta undantängningseffekter av arbetsmarknadspolitiska åtgärder", Rapport till Riksdagens Revisorer.
- Forslund, A, & Krueger, A, [1997], "An Evaluation of Swedish Active Labor Market Policy: New and Received Wisdom", i Freeman, R, Topel, R & Swedenborg, B, (red), *The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model*. SNS Förlag.
- Fredriksson, P, [1997], *Education, Migration and Active Labor Market Policy*, Department of Economics, Uppsala University Economic Studies 28
- Freeman, R, & Katz, L, (red), [1995], *Differences and Changes in Wage Structures*, Chicago: University of Chicago Press.
- Gottfries, N, & Horn, H, [1987], "Wage Formation and the Persistence of Unemployment", *Economic Journal*, vol 97.
- Grier, K B, [1997], "Governments, Unions and Economic Growth", i Bergström, V (red), *Government and Growth*, Oxford. Clarendon Press.
- Haffner, R C G, Nickell, S, Nicoletti, G, Scarpetta, S, & Zoega, G, [1999], *European Integration, Liberalisation and Labour Market Performance*, A report for the Fondazione Rodolfo Benedetti.
- Hamermesh, D, [1993], *Labor Demand*, Princeton University Press.
- Harkman, A, [1997], "Arbetslöshetsersättning och arbetslöshetstid – vilken effekt hade sänkningen från 90 till 80 procents ersättningsnivå?", i Harkman, A, m fl [1997], *Arbetslöshetsersättningen och arbetsmarknadens funktionssätt*, Arbetsmarknadsstyrelsen.
- Hassler, J, Rodriguez Mora, J, Storesletten, K, & Zilibotti, F, [1999], "Equilibrium Unemployment Insurance", Institute for International Economic Studies Seminar Paper nr 665.
- Heitger, B [1987], "Corporatism, Technological Gaps and Growth in OECD Countries", *Weltwirtschaftliches Archiv* 123.

- van Heylen, F, [1993], "Labour Market Structures, Labour Market Policy and the Characteristics of Wage Formation in the OECD", *Labour*, vol 7.
- Holden, S, [1996], *The Unemployment Problem: a Norwegian Perspective*, Department of Economics, University of Oslo.
- Holden, S, [1998], Wage Drift and the Relevance of Centralised Wage Setting, *Scandinavian Journal of Economics*, vol 100.
- Holden, S, & Nymoen, R, [1999], Measuring Structural Unemployment: NAWRU estimates in the Nordic Countries, Department of Economics, University of Oslo.
- Holden, S, & Raaum, O, [1991], "Wage Moderation and Union Structure", *Oxford Economic Papers*, vol 43.
- Holmlund, B, [1989], "Wages and Employment in Unionized Economies: Theory and Evidence", i Holmlund, B, Löfgren, K-G, Engström, L (red), *Trade Unions, Employment, and Unemployment Duration*, FIEF Studies in Labour Markets and Economic Policy, Oxford: Clarendon Press.
- Holmlund, B, [1991], "Unemployment Persistence and Insider-Outsider Forces in Wage Determination", Working Paper No. 92, Department of Economics and Statistics, OECD.
- Holmlund, B, [1998], "Comment on Mike Orszag and Dennis Snower: Anatomy of Policy Complementarities", *Swedish Economic Policy Review*, vol 5.
- Holmlund, B, & Kolm, A-S, [1995], "Progressive Taxation, Wage Setting and Unemployment: Theory and Swedish Evidence", *Swedish Economic Policy Review*, vol 2.
- Holmlund, B, & Kolm, A-S, [1998], "Kan arbetslösheten bekämpas med skattepolitik?", *Ekonomisk Debatt*, årg 26, nr 4.
- Holmlund, B, & Lundborg, P, [1988], "Unemployment Insurance and Union Wage Setting", *Scandinavian Journal of Economics*, vol 90.
- Holmlund, B, & Lundborg, P, [1989], "Unemployment Insurance Schemes for Reducing the Natural Rate of Unemployment", *Journal of Public Economics*, vol 38.
- Holmlund, B, & Lundborg, P, [1999], "Wage Bargaining, Union Membership, and the Organization of Unemployment Insurance", *Labour Economics*, vol 6.
- Hunt, J, [1999], "Has Work-Sharing Worked in Germany?", *Quarterly Journal of Economics*, vol 114.

- Johansson, Å, [1998] "The Interaction Between Labor Market Policy and Monetary Policy: An Analysis of Time Inconsistency Problems," mimeo, Stockholm University, Department of Economics.
- Johansson, S, Lundborg, P, & Zetterberg, J, [1999], *Massarbetslöshetens karaktär och vägarna till full sysselsättning*, Stockholm: FIEF.
- Kolm, A-S, [1998], "Differentiated Payroll Taxes, Unemployment, and Welfare", *Journal of Public Economics*.
- Kolm, A-S, [1999], "Labour Taxation in a Unionised Economy with Home Production", under publicering i *Scandinavian Journal of Economics*.
- Layard, R, Nickell, S, & Jackman, R, [1991], *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market*, Oxford University Press.
- Lindbeck, A, & Snower, D, [1986], "Wage Setting, Unemployment, and Insider-Outsider Relations", *American Economic Review*, vol 76.
- Lindbeck, A, & Snower, D, [1988], *The Insider-Outsider Theory of Employment and Unemployment*, Cambridge: MIT Press.
- Lindbeck, A, [1996], "The West-European Employment Problem", *Weltwirtschaftliches Archiv* 132.
- Lindblad, H, [1997], "Persistence in Swedish Unemployment Rates", Licentiatavhandling, Nationalekonomiska Institutionen, Stockholms Universitet.
- Ljungkvist, L, & Sargent, T, [1997], "Taxes and Subsidies in Swedish Unemployment", i Freeman, R, Topel, R & Swedenborg, B (red), *The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model*. SNS Förlag.
- Ljungkvist, L, & Sargent, T, [1998], "The European Unemployment Dilemma", *Journal of Political Economy*, vol 106, nr 3.
- Lockwood, B, & Manning, A, [1993], "Wage Setting and the Tax System – Theory and Evidence for the United Kingdom", *Journal of Public Economics*, vol 52.
- Manning, A. [1992] "Productivity Growth, Wage Setting and the Equilibrium Rate of Unemployment", CEP Discussion paper No 63.
- Modigliani, F, Fitoussi, J-P, Moro, B, Snower, D, Solow, R, Steinherr, A, Sylos Labini, P, [1998], "An Economists' Manifesto on Unemployment in the European Union", *Banca Nazionale de Lavoro Quarterly Review*, vol 51.
- Moene, K-O, & Wallerstein, M, [1992], "The Process of Creative Destruction and the Scope of Collective Bargaining", mimeo, Department of Economics, University of Oslo,

- and Department of Political Science, University of California, Los Angeles.
- Moene, K-O, Wallerstein, M, & Hoel, M, [1993], "Bargaining Structure and Economic Performance", i Flanagan, R, Moene, K-O, & Wallerstein, M (red), *Trade Union Behaviour, Pay Bargaining and Economic Performance*, FIEF Studies in Labour Markets and Economic Policy, Oxford: Clarendon Press.
- Nickell, S, & Bell, B, [1994], "The Collapse in Demand for the Unskilled and Unemployment Across the OECD", *Oxford Review of Economic Policy*, vol 11.
- Nickell, S, & Layard, R, [1999], "Labor Market Institutions and Economic Performance", i Ashenfelter, O, & Card, D (red), *Handbook of Labor Economics*, vol 3, Amsterdam: North Holland.
- Nickell, S, Vainiomaki, J, & Wadhvani, S, [1994], Wages and Product Market Power, *Economica*, vol 61.
- Nymoene, R, & Rødseth, A, [1999], "Nordic Wage Formation and Unemployment Seven Years Later", Memorandum No 10/99, Department of Economics, University of Oslo.
- OECD, [1994], *The OECD Jobs Study*, Paris.
- OECD, [1999], *OECD Employment Outlook*, Paris.
- OECD Economic Surveys of Finland, Norway and Sweden*, olika utgåvor, Paris.
- Olson, M, [1984], *Nationers Uppgång och Fall*, Stockholm: Timbro.
- Orszag, M, & Snower, D, [1998], "Anatomy of Policy Complementarities", *Swedish Economic Policy Review*, vol 5.
- Persson, M, [1999], "Skatterna och tillväxten", i Calmfors, L, & Persson, M (red), *Tillväxt och ekonomisk politik*, Studentlitteratur.
- Phelps, E, [1994], "Low-Wage Employment versus the Welfare State", *American Economic Review*, vol 84.
- Pissarides, C, [1990], *Equilibrium Unemployment Theory*, Oxford och Cambridge, MA: Basil Blackwell.
- Ramaswamy, R, & Rowthorn, R, [1992], "Centralised Bargaining, Efficiency Wages and Flexibility", IMF Working paper WP/93/25 March.
- Saint-Paul, G, [1993], "On the Political Economy of Labour Market Flexibility", *NBER Macroeconomics Annual*, Cambridge: MIT Press.
- Saint-Paul, G, [1995], "A Framework for Analysing the Political Support for Active Labour Market Policy", *CEPR Working Paper* No 1205.

- Saint-Paul, G, [1996], "Exploring the Political Economy of Labour Market Institutions", *Economic Policy* 23.
- Saint-Paul, G. [1999], "The Political Economy of Employment Protection", mimeo, University Pompeu Fabra.
- Scarpetta, S, [1996], "Assessing the Role of Labour Market Policies and Institutional Settings on Unemployment: A Cross-Country Study", *OECD Economic Studies*, vol 26.
- Skedinger, P, [1995], "Employment Policies and Displacement in the Youth Labour Market", *Swedish Economic Policy Review*, vol 2.
- SOU 1996:158, *Sverige och EMU*, EMU-utredningens betänkande, Stockholm: Allmänna Förlaget.
- SOU 1997:17, *Skatter, tjänster och sysselsättning*, Betänkande från Tjänstebeskattningsutredningen, Stockholm: Fritzes.
- Storesletten, K, & Zilibotti, F, [1999], "Tillväxt och humankapitalbildning", i Calmfors, L, & Persson, M (red), *Tillväxt och ekonomisk politik*, Studentlitteratur.
- Svedberg, P, [1999], "Vad säger den empiriska tillväxtforskningen?", i Calmfors, L, & Persson, M (red), *Tillväxt och ekonomisk politik*, Studentlitteratur.
- Sørensen, P B, [1994] "Subsidiering af forbrugsservice: en velfærdsteoretisk analyse", manuskript, EPRU, Copenhagen Business School.
- Sørensen, P B, [1996] "Subsidiering af husholdningstjenester: Teoretiske argumenter og praktiske erfaringer fra Danmark", *Økonomisk Debatt*, årg 24.
- Tyrväinen, T, [1995], "Real Wage Resistance and Unemployment: Multivariate Analysis of Cointegrating Relations in 10 OECD Countries", *The OECD Jobs Study*, Working Paper Series No 10, OECD.
- Wright, R, [1986], "The Redistributive Roles of Unemployment Insurance and the Dynamics of Voting", *Journal of Public Economics*, vol 31.